
תולדות הרה"ג ר' גדלי' הרץ ז"ל

תשורה

משמחת הנישואין של

החתן הרה"ת גדלי' והכלה מרת חי' מושקא שיחיו

הרץ

תולדות

הרה"ג הרה"ח

הרב גדליי ז"ל
הרק

ראש ישיבת חידושי הרי"ם

פתח דבר

אנו מודים לה' על כל הטוב שגמלנו, ובחסדו הגדול זיכנו בנישואי צאצאינו החתן התמים הרב מ' גדלי' שי' עב"ג מרת חי' מושקא תחי' למזל טוב בשעה טובה ומוצלחת, היום יום רביעי י"ג אב ה'תשע"ח.

התודה והברכה מובעת בזה לבני משפחתנו, ידידנו ומכירינו שיחיו אשר הועילו לשמחה איתנו יחדיו ביום שמחת לבבנו, ולברכנו בברכת מזל טוב וחיים מאושרים בגשמיות וברוחניות.

בשמחה ובטוב לבב ולאות תודה והוקרה, הננו מכבדים בזה את כל הנוטלים חלק בשמחתנו מקרוב ומרחוק במזכרת המוגשת בזה מתולדות הרה"ג ר' גדלי' הרץ סבא רבא של החתן שעל שמו נקרא החתן – כפי המנהג ההולך ומתפשט – על יסוד התשורה שחולקה בנישואי רבינו.

הא-ל הטוב הוא יתברך, יברך את כל הבאים להשתתף בשמחתנו ואת בני משפחותיהם בתוך כלל אחינו בית ישראל בברכות מאליפת מנפש עד בשר, ובקרוב ממש נזכה להיעוד של נשואי הקב"ה וכן"י, ועד "לשמחת עולם על ראשם", מתוך הרחבה ובריאות הנכונה בגשמיות וברוחניות, מתוך מנוחת הנפש והגוף. ונזכה זעהן זיך מיט'ן רבי'ן דא למטה אין א גוף גשמי ולמטה מעשרה טפחים, והוא יגאלנו.

הורי הכלה
שניאור זלמן אסטער ורעיתו

הורי החתן
מנחם מענדל הרץ ורעיתו

תשורה מחתונת הרבי

למחברת זת ערה ל סאלט וקעסטל אנערד רוח טהרה כלב הטל למחבר על אדמותו פלאסילט המעבר על וכו' וכו'
אחר יום היום יום המעבר והקטל סמיה ברכים מערב יום ימיה למ קרוב היה הכפר ולעשור ימיה ואתה ואתך וישען
השם כי את היום יוצא מתוך ארבעה חו וברכט מחונק לט אשר חוב הבריות והמלאות הן מחונקת לט
הרבות יצאת עמך ועמך בשוחט סרבריו אלה האועיל ימעקו הארצות עיניו ורבו אחר יוא יליכ
אחר יונו חו קרבת ואולי ילטי יאצרט כלום בראתי רט ויחברו אונתם לארבלו

המכתב הזה נכתב במחנה סוכני לוד. הוא המכתב הרשמי קדמו בין כהם די קדשו של רבי חיים בייק אמשור. אמרתי ואתה הראשון
רבינו הרצל ופולחיהו בגנים יוני

רצד ה י

שור וברכה

כרבת ובכפ קרע זה הוא. כי היום בין החסידים
ועקרבו קרע ההוא זה גדולי כיה. אשר פארת האסרת
א איך שמתו חזו קרבת אמרתי ונאמי טרה גרמיה הטתיה
רעם לבאת איה קו נאמיה ונאמי אהויל אלת בקרבי
נאמי איך שהאני קו פנים קרית המסיד ר גאר חי יתא
ע אשר כמטה שיה שני (הקובא - נו אקר) יצא
נאמיו כיה הקאת אלו האסרת ההוא ענן המסיד רג
עך גיה א הבריות יצא קרמיה קרע של כרא. רוב
הקטנות שסלו. נא המסיד רגד עך
כאות מעור אה רען הגוה איהו כיה נומה אמו.
הברק אכיה. אלו טוח אלס על הול. נאמי היא קרובת איך
זהיה ליה רמיו. ונאמי אקרת ויאת ית. וקא פלא
אל סה פין קפולחיהו סמות האהבת א ירואל. אונת
ולט כבוד אקטי אלו בארץ יתיו נקרת עין בית ר אר
נעלה על נוער הקדש עך נאמי אלו קרע אה ר
והרש אלט יאני גהיה אה רען הגוה ונתר
זה רחמיהו על ערה עך

אני יודע סוד אלו בני הבית הגמולה ג'
חי וקטל יתי עו הן החל יהיה ג' נאמי ארנא ס'. הג
גיה אכה את א הטהויל חק קטמת ארנא. קרוב
נערתי. קטמת הטמת קיה. הקתק גבת כפ יר
קדו א הוד כך תומי אאנור. אנני הראשון. רכנו
האול גברוללה נאמי יע יעך סמיה יהי אל אלי גיט
קפה עך קדי. כתוכי יודעני אנו. ר' עתי יאו. וא
אמרי טרה יאו.

קטמת וקדמת

י. קיה. תגסי. יתאני וקטמות
א. קיה. יתאני. וקטמות.

מכתב הרבי לחתונת הורי החתן

הרץ - ווייס - ברוקלין

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213
493-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ.י.

בי"ה, ח"י, שבט תשנ"ב
ברוקלין, נ.י.

האברך הו"יח אי"א כו"ב וכו'
מוה' מנחם מענדל שי'
וב"ג ת"י

שלום וברכה!

במענה על ההודעה מקביעות זמן חתונתם
ליום אדר"ח אד"ר הבע"ל,

הנני בזה להביע ברכתי ברכת מזל טוב מזל
טוב ושתי"י בשעה טובה ומוצלחת ויבנו בית
בישראל בנין עדי עד על יסודי התורה והמצוה
כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי תורת
החסידות.

בברכת מזל טוב
מזל טוב

תולדות הרה"ג ר' גדלי' הרץ ז"ל

ילדותו

ר' גדלי' נולד בטבת תרע"ד בעיירת אויאזד (Ujazd) במחוז לודז', לאביו ר' אברהם משה דוד ולאמו הרבנית פעריל, ר' אברהם משה הוכר בכל סביבתו כלמדן וירא שמים, בקי בש"ס ופוסקים, הראוי לשמש במשרת הרבנות בעיירה גדולה, אולם בחר לעבוד לפרנסתו כשו"ב. מצד אביו התייחס ר' גדלי' למשפחות רמות יחס, וצאצא הי' להיהודי הקדוש והרבי ר' בונים מפשיסחא זי"ע.

כילד עברה המשפחה לגור בעיירת רמברטוב שליד וורשה מהצעירות שבקהילות פולין. גם שם עסק אביו במלאכת השחיטה. ממון הרבה לא הי', כך שבבית הוריו הי' נרגש העוני והדוחק, ובכל זאת עשירה היתה ברוחה.

(פעם רצה ר' אברהם משה לראות את הגאון מרוגצ'וב (מהר"י ראזין ז"ל) ונסע לשם כך לדווינסק ושאל ממנו את מה ששאל, אח"כ הועלתה השיחה על אדה"ז, התבטא הראגעטשאווער ואמר, "דער רבי האט געדארפט

תולדות הרה"ג ר' גדלי' הרץ ז"ל

האבן אזעלכע גידים אין קאפ (והראה באצבעו) אויף צו זאגן די סברות פון קונטרס אחרון" (רבינו, זקוק הי' לגידים כאלה בראש – הוא הראה באצבעו להמחיש את גודל הגידים – כדי לומר את הסברות שבקונטרס אחרון).

גדלי' הצעיר תמיד שאף ללמוד ולהוסיף ידע בתורתנו הקדושה, ובזמן שחבריו היו עסוקים במשחקי הילדות, הי' גדלי' יושב ולומד, עד שאפי' אביו דאג ע"כ, עד שהרגיעו אותו זקני החסידים באמרם שנפשו חפצה בלימוד, ושהוא נועד לגדולות.

הוא למד בחדר שהקים ר' שמערל שירעק, רוב המלמדים היו בחורים מבוגרים שמסרו את השיעורים חנים ור' שמערל הי' מספק להם כל צרכיהם, ור' שמערל עצמו בחר כמה מהתלמידים המצויינים ולמד איתם מעלות השחר עד תפילת שחרית. כבר בצעירותו נקלט אצלו ידיעה בלימוד ושמחה בעשיית מצוות.

אחד מהמלמדים שר' גדלי' דיבר אודותם, הי' ר' אברהם יצחק טורעק, שהצטיין בסבלנות מרובה לתלמידיו. הוא הי' אומר כל יום כמה פרקי תהילים לפני העמוד בבית המדרש וכשהוצרך להפסיק הי' אומר כי רק החלה נפשי להתחמם מעשרת פרקים וכבר עלי להפסיק.

לאור הרוחות הזרות שהיו באותו הזמן ברחבי אירופה ייסד ארגון אגודת ישראל שבראשה עמד האדמו"ר מגור, צעירי אגודת ישראל. ברמברטוב נוסד ג"כ צא"י, ומינו את גדלי' הצעיר להיות בראש הקבוצה, לצדו עמד אלחנן גרוכובסקי, שהי' ידידו מהחדר, לעזר.

ברמברטוב חיו עוד כו"כ חסידים ואנשי מעשה שפעלו אורה חסידית בסביבתם, וכפי שר' גדלי' כתב בספר רמברטוב "היו לי זמנים מרוממים עם ידידי בעיירה, בעלי מושגים ונעלים הסתובבו בעיירה, חיו ברמברטוב את מהות קרבת אלקים לי טוב, זו האמונה השורשית שליוותה אותם להתענג על ה', הם חיו את הדברים ומהם ינקתי כל חיי".

בשכנות לבית מדרש המרכזי של העיירה עמד בנין הכנסת אורחים, לשם כך היו מגיעים מהגלילות והסביבה עניים מרודים, סוחרים וסתם עמך. כולם ידעו שברמברטוב ימצאו בעלי לב זהב שיתנו להם כל צרכם.

תשורה משמחת הנישואין של גדלי' וחי' מושקא הרץ

מוצאי שבת אחד נכנס גדלי' לבית הכנסת אורחים לתהות על קנקנם של האורחים ולראות איך מטיבים את מצבם. כשנכנס, ראה איך אנשים ישנים בבית הכנסת אורחים אחרי דרך כבדה ומתישה, ושמע שאביו אחד אומר לחבירו איך שהייתה לו שבת מיוחדת במינה. במקום אחר היינו צריכים לדאוג לכל דבר, גם אם קיבלנו הכנסת אורחים, היינו צריכים לקחת בשר מהקצב, ירקות מהחנות, חלות מהאופה וכו', והדבר הכי קשה שהי' לנו להשיג הי' הכרת פנים. כאן קיבלנו הכל מן המוכן, לא חסר לנו דבר וגם קיבלנו הכל במידה גדושה ובעיקר את הארת הפנים הנדיבה.

ר' גדלי' כתב בספר רמברטוב: "אנשי רמברטוב הגיעו לשלימות ב"הדבק במדותיו" (של הקב"ה), אור הקדושה חפץ על פניהם, אפשר להמליץ עליהם אני בצדק אחזה פניך, חזות פניהם של נותני הצדקה האירו וזרחו מרוב המצוות שעשו לעני בממון".

לימודו בתות"ל ווארשא

כידוע רבים מהתלמידים בישיבת תות"ל שבפולין לא באו מבתים של חסידי חב"ד, ובאו ללמוד בתות"ל בגלל שמה המצויין שהלך לפני' והאווירה

החסידית שהיתה בה. גם ר' גדלי' בהיותו בן י"ג שנה שלחו אביו ללמוד בתומכי תמימים בעיקר באשר אחד מהרמ"ם הגה"ח ר' דוד טייבלום הי"ד – המכונה ע"ש עירו ר' דוד ריקער – הי' ידיד שלו, וגם מפני לימוד הנגלה והנהגת החסידות שבתוכה.

ר' דוד עצמו הי' מבית קוצק ולימד לתלמידים בדרכה של קוצק, (אחר

תאריך	שם	סכום	מקום
21	גבירי יעקב	1	המנוחה
22	גבירי יעקב	2	המנוחה
23	גבירי יעקב	3	המנוחה
24	גבירי יעקב	4	המנוחה
25	גבירי יעקב	5	המנוחה
26	גבירי יעקב	6	המנוחה
27	גבירי יעקב	7	המנוחה
28	גבירי יעקב	8	המנוחה
29	גבירי יעקב	9	המנוחה
30	גבירי יעקב	10	המנוחה
31	גבירי יעקב	11	המנוחה
32	גבירי יעקב	12	המנוחה
33	גבירי יעקב	13	המנוחה
34	גבירי יעקב	14	המנוחה
35	גבירי יעקב	15	המנוחה

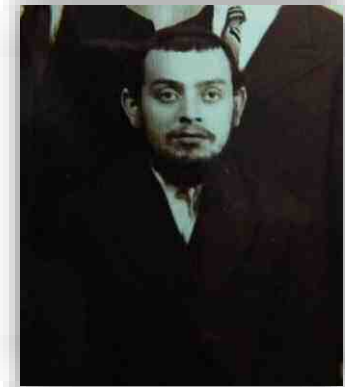
רשימת התלמידים בתות"ל ליובאוויטש וארשא

תולדות הרה"ג ר' גדלי' הרץ ז"ל

פטירת האדמו"ר ר' יוסף מקוצק בתרצ"ט בלי שהניח אחריו צאצאים וחסידים קוצק מינו אותו להיות רבי, לא מיהר לקבל על עצמו את האדמו"רות, והרבי הריי"צ עודד אותו והסמיכו להיות מנהיג ממשיך).

ישנה אימרה של ר' דוד שר' גדלי' חזר עלי': "ליובאוויטש היא דבר טוב מאוד, אך אם הי' יותר אחדות בין החסידים, היתה ממש יוצא מן הכלל". כששמע זאת הרה"ח ר' משה לייב רודשטיין (מזכירם של הרבי הריי"צ והרבי), אמר ע"כ, משל למה הדבר דומה, לבשר שמתבשל בקדירה, כל עוד הבשר קפוא לא נמצא בו פגם, אך מהרגע שמתחיל להתחמם, נוצר בו קצף שומני מיותר בקדירה. על אף שהקצף הזה איננו רצוי ואף מפריע, יש לזכור שזהו תוצאת לוואי מהפיכת הבשר למאכל ערב לחיך.

ר' גדלי' למד בווארשא בשנים תרפ"ח – תרצ"ג. הסדר בישיבה בזמן ההוא הי', שהיו ג' מערכות וזאל. במערכה א' למדו נערים בני י"ג – י"ד, שיכולים ללמוד גמ' ומעט תוס' בעצמם, במערכה ב' למדו תלמידים בני י"ד – ט"ז שיכולים ללמוד גפ"ת בטוב, ר' דוד היה מוסר להם שיעורים. במערכה ג' למדו תלמידים בני ט"ז – י"ח, שכבר לומדים גפ"ת בעיון בפ"ע רק שצריכים עדיין שיעור עיוני. התלמידים הללו היו מהמובחרים של

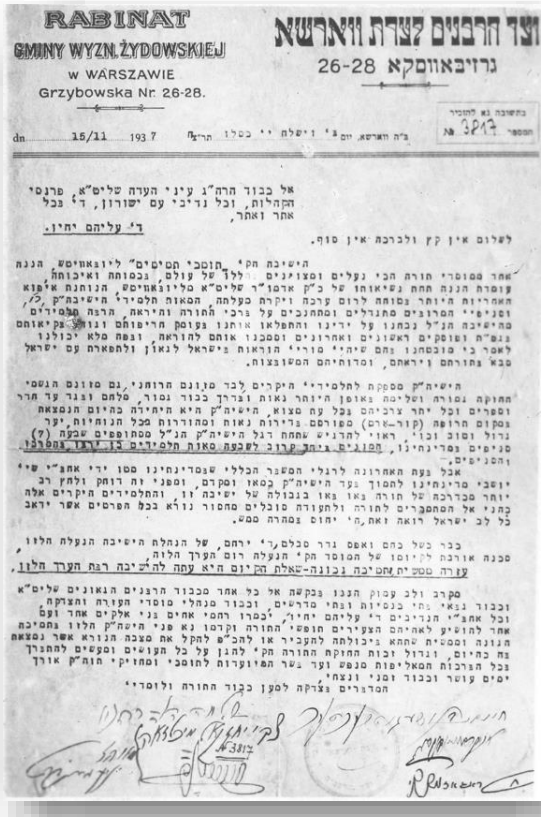
מערכה הב' והגאון ר' שמעון ענגיל, הנק' ר' שימע'לע זעליכאווער (שהי' אח"כ ר"מ ומשגיח בישיבת חכמי לובלין) היה ממונה עליהם. חלק מהזמן היו תלמידי מחלקה זו לומדים בביהמ"ד. שם למדו התלמידים בפ"ע גפ"ת ופוסקים בעיון, היו תלמידים שלמדו כל היום גפ"ת, מהם שהיו לומדים חצי היום גפ"ת וחצי היום יו"ד, והיה גם קבוצה של תמימים שלמדו כל היום יו"ד בכדי לקבל היתר הוראה, ור' שימע'לע היה שואל ומשיב בביהמ"ד אחרי אמירת השיעור במחלקה ג'.

תשורה משמחת הנישואין של גדלי' וחי' מושקא הרץ

ר' גדלי' התקבל מיד למערכה ב' ואח"כ למערכה ג', ובשנת תר"ץ למד ב"בית מדרש" עד היותו בן 19 בשנת תרצ"ג.

בהיותו בגיל 17 בחודש אדר תר"ץ הי' בקבוצה הראשונה של בחורים בישיבה שנבחנו וקיבלו היתר הוראה וסמיכת חכמים מגדולי רבני ווארשא, ביניהם היו הגאונים המפורסמים ר' מנחם זעמבא, ר' שלמה דוד כהנא, ר' חיים לייב יודקובסקי, ר' יהושע פלאטע ועוד. סמיכות אלו נזכרות גם במכתב תמיכה לישיבה, שכתבו חברי "וועד הרבנים לעדת ווארשא בי' כסליו תרצ"ח, "הרבה תלמידים מהישיבה הנ"ל נבחנו על ידינו והתפלאו אותנו בעומק חריפותם וגודל בקיאותם בגפ"ת ופוסקים ראשונים ואחרונים, וסמכנו אותם להוראה. ובפה מלא יכולנו לאמר כי מובטחנו בהם שיהי' מורי הוראות בישראל לגאון ולתפארת עם ישראל סבא בתורתם ויראתם, ומדותיהם המשבצות".

בזמן היותו בישיבה קיבל קירובים מיוחדים מהרה"ח ר' יחזקאל "חאצ"ע" פייגין הי"ד, שהי' מזכירו של הרבי מוהרי"צ. רבי גדלי' הי' גם בין התמימים שנשלחו ע"י הרבי ריי"צ לדבר בלימוד עם כ"ק אדמו"ר נשי"ד כשהגיע לווארשא לביקורים אצל חותנו.

תולדות הרה"ג ר' גדלי' הרץ ז"ל

כשהגיע ר' גדלי' לרבי בשנת תשכ"א אמר לו הרבי "איך קען אייך נאך פון אמאל" (אני זוכר אתכם מפעם).

פעם בר"ה בבוקר אמר לו ר' חאצ'ע פייגין אגלה לך מה הרבי (הריי"צ) עשה אתמול בלילה, הוא למד גמרא מסכת ר"ה. כשסיפר זאת לחבריו היו כאלו שקבלו זאת בהשתאות.

בתקופת שהותו של הרה"ח ר' איצ'ע דער מתמיד בפולין הי' פעם ששהה ב"ט כסלו בווארשא בישיבה והתוועד עם תלמידי התמימים עד שעה מאוחרת אח"כ פנה להכנות לתפילת שחרית ומאחר שלא הי' חדר פנוי התפלל במטבח בשעה שהיו מבשלים את האוכל. סיפר ר' גדלי', שבמהלך תפילתו ניתזו עליו כמה פעמים מהתבשילים, ואילו הוא לא ידע ולא הרגיש כלל בכל הנעשה סביבו.

כשהצטרף ר' איצ'ע לקחת רכבת מווארשא, הי' פעם ר' גדלי' בין הת' שליווהו לתחנת הרכבת. התחנה היתה מוארת בהרבה נרות חשמליים – דבר שהי' בו משום חידוש בתקופה ההיא. פנה ר' איצ'ע להבחורים ואמר, אתם חושבים שזהו אור? "דאס איז פינסטער, פינסטער, פינסטער" (זהו חושך, חושך, חושך).

ר' גדלי' זכה ג"כ לקירובים מיוחדים מהרבי הריי"צ שבאו לביטוי בכמה הזדמנויות.

הוא היה חוזר הרבה על הדוקא שחסידות בנוי עליה, (אג"ק כ"ה טבת תרפ"ה) דוקא אזוי און ניט אנדערש, דהקב"ה הי' יכול לברוא עולם רוחני, ובנה דוקא עולם גשמי, הי' יכול ליתן את התורה למלאכים, ונתנו דוקא לבנ"א, הי' יכול להגבי' אותנו השמימה ולתת שם את התורה ונתנו לנו דוקא בארץ, הי' יכול לברוא בני אדם בלי יצר הרע, ובראו דוקא עם יצר הרע, הי' יכול לעשות שהגויים יאהבו אותנו, ועשה דוקא שישנאו אותנו, הי' יכול לעשות שכולם יהי' חסידים, ועשה בדוקא שיהיו מתנגדים ומהעידית שלהם ייעשו חסידים, הי' יכול לעשות שלכל החסידים יהיו ראש ולב טובים, ועשה דוקא שיהי' להם ראש ומדות רגילים בכדי שנוזך אותם, הי' יכול לעשות שלכל החסידים יהיו בנים טובים, ועשה דוקא שיהיו מבולבלים שאינם יודעים מה הם רוצים בכדי שעי"ז נעמידם בדרך הישר, וכהנה רבות.

תשורה משמחת הנישואין של גדלי' וחי' מושקא הרץ

דהנקודה המשותפת היא שנרצה דוקא את האמת, וכך אפשר לעבוד על עצמנו עד שיהי' לנו כל המעלות הנ"ל.

גולה למקום תורה

בהיותו בן 19 שנה בקיץ תרצ"ג שמע ר' גדלי' אודות הישיבה של ר' שמעון שקופ ואודות גודל חריפותם של שיעוריו, והחליט ללכת לגרודנה ללמוד תורה מפיו. מיד כשהגיע לישיבה קבלו אותו בין חשובי התלמידים, ורבו, הרה"ג ר' שמעון שקופ, אהבו מאוד והי' לו קשר מיוחד איתו. כשעזב את הישיבה אחרי לערך קצת יותר משנה, התבטא עליו רבו בכאב, כי קשור הוא במיוחד לתלמידו זה, וחסרונו יורגש ביותר. חביריו בישיבה התלוננו, עד שכבר מצאנו בחור אחד שסוף סוף יודע ללמוד, וגם הוא עזב.

בשנותיו בישיבת תו"ת ואח"כ בגרודנה נהי' ר' גדלי' כמו אוצר בלום. הוא קיבל מדרך הלימוד הקוצקאי ואח"כ מר' שמע"לה זעליכאווער, החריפות קיבל מר' שמעון שקופ וכו', אך עיקר חינוכו קיבל בתו"ת ווארשא, שם ספג תורת חב"ד מהמשפיעים ומהרבי הריי"צ.

כשחזר ר' גדלי' לווארשא התחבב מאוד עם הת"ח שבעיר, והרה"ג ר' מנחם זעמבא קירבו מאוד ודיברו ביניהם הרבה בלימוד. ר' מנחם אמר לו פעם ששכל ישר בלימודים קיבל מלימודו בר"ן והקונטרס אחרון שבשולחן ערוך אדה"ז. ר' מנחם זעמבא אף התבטא אודותיו שהי' רוצה אותו כחתנו.

בהיותו בן 21 התחתן עם משפחת גלברד, משפחה עשירה ומיוחסת, חסידי השפת אמת והאמרי אמת מגור. לקראת החתונה שלח אליו הרבי הריי"צ (ששהה אז באוטוואצק) מברק ברכה מיוחד לחתונה.

זמן קצר אחר החתונה ביקש הרבי הריי"צ לשלחו למנצ'ורי', סין, שהי' אחד המקומות שהגיעו לשם הרבה פליטים מרוסיא, בכדי ללמד תורה ולהפיץ יהדות ביניהם. כששמע אביו על השליחות נחרד מאוד ופחד שמא יפול בידי הרוסים, עד שנאלץ לוותר על הנסיעה.

תולדות הרה"ג ר' גדלי' הרץ ז"ל

עלייתו לארץ הקודש

באותה עת הצליחה אגודת ישראל להשיג כמות מצומצמת של רשיונות (סרטיפיקט) עלי' לארץ הקודש. בכדי לזכות להשתתף בהגרלה לקבלת סרטיפיקט, היו צריכים להבחן בפני וועד של רבנים וגדולי תורה מפורסמים ומי שעמד במבחן הי' זכאי להשתתף בהגרלה. ר' גדלי' הצליח במבחן אך לא זכה בהגרלה. כששמע הרה"ג ר' יעקב מאיר בידרמן - חתנו של השפת אמת מגור שהי' בין הבוחנים והתפעל מגאונותו - שלא זכה בהגרלה, השיג עבורו שלא ע"פ סדר הרגיל, ללא הגרלה, סרטיפיקט לא"י, אבל זאת היתה בתנאי שבכואו לא"י ילמד בירושלים בישיבת שפת אמת דחסידי גור. ר' גדלי' שאל את דעתו של הרבי הריי"צ והרבי הסכים שיקבל את התנאי. אז אמר לו הרבי "יש לי שליחות עבורך, יש חסיד בירושלים, שמו אלתר שמחוביקי' (ר' אלתר הי' משפיע ומשגיח בתו"ת בווארשא עד שנת תרפ"ט), מסור לו ד"ש בשמי".

כשהגיע לירושלים מיהר לביתו של המשפיע ר' אלתר שמחוביקי', ואמר לו שיש לו שליחות מהרבי אליו. ר' אלתר אמר, שכשמקבלים שליחות מהרבי יש ללבוש בגדי שבת ומיהר לחדר אחר. עד שחזר, הבחין ר' גדלי' שספר המשניות שבו למד ר' אלתר הי' רטוב מדמעות. כשחזר, לבוש בגדי שבת וחגור בגארטל אמר, כעת אני מוכן לקבל השליחות, ור' גדלי' אמר לו, "הרבי ביקש ממני למסור לכם דרישת שלום". ר' אלתר התרגש מאוד ונעשה בשמחה גדולה ומאז הי' לו קשר חזק עם ר' אלתר.

עד שסודר סרטיפיקט בשביל אשתו עלה ר' גדלי' בגפו לא"י בשנת תרצ"ו ועד מהרה הי' מקומו של ר' גדלי' בכותל המזרחי בין מופלגי לומדי הישיבה בירושלים.

שמו של הגאון הצעיר שעלה מפולין התפשט בין חכמי ירושלים, והחלו לבקר בישיבה לדבר איתו בלימוד ולשאול את שאלותיהם בסוגיות שונות.

אביו ומשפחתו הצליחו לקבל סרטיפיקט לעלות לאה"ק כמה שנים אח"כ, שנתיים לפני פריצת המלחמה והי' רב ושו"ב במושב.

תחילת דרכו בגור

נסיעתו הראשונה של ר' גדלי' לגור היתה לקראת שבת פרשת לך לך תרצ"ו. הוא סיפר לתלמידיו על דברי התורה הראשונים ששמע מפי האמרי אמת שחזר על דברי המדרש "משל לאחד שהי' עובר ממקום למקום, וראה בירה אחת דולקת, אמר תאמר שבירה זו בלא מנהיג, הציץ עליו בעל הבירה, אמר לו אני הוא בעל הבירה, כך לפי שהי' אברהם אבינו אומר תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג, הציץ עליו הקב"ה ואמר לו אני הוא בעל העולם", וסיפר לתלמידיו שבשעה ששמעתי את דברי המדרש יוצאים מפי הרבי (האמרי אמת) התלהבה נפשי הצעירה ומאז התקשרתי בו בחבלי עבותות אהבה.

אח"כ כשעלה לארץ הקודש אכן קיים תנאו ולמד בישיבת שפת אמת בירושלים. החברותא שלו הי' נכד של האמרי אמת, ולכן, בשעת ביקורו החמישי של האדמו"ר מגור בא"י, הוזמן להסב בחג הפסח בשולחן הסדר אצל הרבי, (כאמור, אשתו עדיין לא קיבלה סרטיפיקט כניסה לאה"ק, ועלתה כמה חדשים לאחר מכן). למחרת בבוקר נכנס האמרי אמת לחדר, וראה על השולחן ספר 'תניא', הוא פתח והביט, והבחין ששם בעל הספר לא מצויין בו, אמר לבני ביתו, יש כאן אברך אחד, גדלי' הרץ, הוא בעל הספר.

אחר חג הפסח, לפני שחזר האמרי אמת לפולין אמר לבנו, הלב שמחה, "הייתי רוצה לראות גם בתל אביב היימישע בחורים". תל אביב הי' אז באמצע בניית יישוב חדש של העולים מאירופה, היו שם כבר מוסדות לילדים וכולל לאברכים, אך ישיבה חסידית עדיין לא הי'. עם הקמת סניף הישיבה בתל אביב, לימים ישיבת חידושי הרי"ם, הי' ר' גדלי' בראש קבוצת האברכים והבחורים שנשלחו להיות צוות הישיבה.

תולדות הרה"ג ר' גדלי' הרץ ז"ל

בתקופה הראשונה הביאו כל פרט וענין לפני הלב שמחה בירושלים והרבה מכתבים בנוגע לסדרי הלימודים בישיבה ומצבם הרוחני של התלמידים והבעיות הכלכליים נשתלחו ביניהם.

זמן קצר אחר הקמת הישיבה החליט הלב שמחה כי ר' גדלי' יהי ראש הישיבה ועל פיו יישק כל דבר, והוא אז בן 22 שנים בלבד.

ראשית ממלכתו כראש ישיבה

בתחילת התייסדות הישיבה, למדו באחד מבתי הכנסת בעיר. המקום לא היה נוח ללימודים משום שהי' צר וקטן, ובפרט שבסמוך לביהכ"נ הי' מוסך מכוניות שהפריע מאד, עד שהוכרחו לנדוד לביה"כ אחר.

המצב הכלכלי באותו זמן בארץ ישראל הי' קשה מאוד, והדוחק הורגש בישיבה. גם בביתו של ר' גדלי' הורגש הדוחק, עד שאשתו רצתה לחזור לפולין, רק שאחותה הניאה אותה באמרה שהתחילו כבר סימני מלחמה. ר' גדלי' מישכן את חפציו המעטים כדי לקבל קצת כסף לקנות מזרונים לבני הישיבה, וכפי שמפורט בדו"ח שכתב להלב שמחה, "יש לנו בגדים מיטה ושולחן . . אין לנו מי שיתן ערבות לכל ההוצאות" ובכל זאת לא הפריעו הקשיים האלו ללימודים ולסדרי הישיבה.

בגבור הרעב בביתו הציע לו אחד מרבני העיר, מראשי המזרחי שיקבל על עצמו לצד תפקידו כראש ישיבה, גם משרת דיין בבית הדין הרבני בעיר, משרה שתבטיח את פרנסתו בכבוד, אולם, הוא לא רצה בשום אופן לשמוע להצעה זו, וכדאי הי' לו לסבול חרפת רעב ולא לשמש "רב מטעם".

סדרי הישיבה כפי שקבע ר' גדלי' מתוארים בדו"ח שכתב "כת א' למדו במשך שלושה שבועות, יומא עד דף טו, כת ב' למדו ברכות עם תוס', מסכת ר"ה עד גמירא גפ"ת, כת ג' למדו כששים דפים נדרים ור"ן . . השבועיים שנותרו עד לסיום השנה נקבעו שיוכלו לחזור מה שלמדו במשך הששה שבועות עד לבחינה שתתקיים אצל הרה"ג אבד"ק וירשוב שליט"א".

תשורה משמחת הנישואין של גדלי' וחי' מושקא הרץ

שיעוריו בישיבה הי' מוסר בלהט. תלמידיו מספרים, כי הי' לו סטנדר שעליו היתה מונחת הגמרא (לפעמים לא הי' מביא את הגמרא לשיעור) ולעולם לא עמד במקום אחד, אלא הי' מסתובב בין התלמידים, וכך הי' מוסר את שיעוריו במשך כמה שעות, והי' מתייחס לכל שאלה והערה של תלמידיו.

שיעור רגיל הי' לוקח 4-5 שעות, לפעמים אפי' נתארך השיעור עד 6 שעות. תלמידיו הוקירו כל דקה שהיה שאפשר לקבל מהר"י עד שלא הרגישו בזמן החולף. הוא הי' מביא בשיעוריו הרבה מדברי רבותיו שלמד אצלם בהיותו בחור, מר' שמע"ל זעליכאווער, הרה"ג ר' שמעון שקופ והרה"ג ר' מנחם זעמבא.

גם אחרי השיעור הי' נמצא בהיכל הישיבה שעות ארוכות משעות היום ובלילות היה נשאר בישיבה כשהוא חוטף תנומה על ספסל קשה. דרכו אז היתה שהיה נשאר בבית המדרש ולומד משבת לשבת. הוא הי' דוגמא חי' בהתמדתו ובמסירתו לתלמידיו. בשיעוריו לימד כיצד ללמוד, איך לפתוח בסוגיא, להעמיק בדברי הגמרא, רש"י ותוס'. הי' נרגש שלא רק לימד לתלמידיו, כ"א שלמד אתם ותלמידיו אומרים שחיותם בלימוד קיבלו מר' גדלי'.

בעוד שהרבנים ויקירי תושבי תל אביב היו מעריצים את ר' גדלי' עבור מסירתו הרבה לתלמידיו, היו מהשכנים שהיו צועקים על הבחורים למה באתם אלינו, לכו לירושלים, אל תלכלכו לנו את העיר, זה לא בשביל תל אביב! ובכל זאת לא התפעלו מהם.

חיותו ומקור יניקתו היו מצות רבו, האמרי אמת, שאמר כי ברצונו לראות בחורים חסידיים מתהלכים בתל אביב.

אעירה שחר

הבית ישראל מגור הי' מעורר הרבה על חשיבות הלימוד באשמורת הבוקר. בכל יום הי' ר' גדלי' קם קודם אור הבוקר לעבודת בוראו כדי שיהא הוא מעורר השחר, גם בזמן שהי' ער עד השעות הקטנות של הלילה, לא

תולדות הרה"ג ר' גדלי' הרץ ז"ל

ויתר על השכמת הבוקר. בכל בוקר היו הילדים בבית רואים איך שאבא עומד מול ארון הספרים ולומד.

בתל אביב גר הרה"ח ר' יעקב שכטר, שחיפש אברך שידריך וילמד עם בניו, האיש שמצא מתאים לזה היה ר' גדלי', הוא מסר לו את מפתחות ביתו ובכל בוקר קודם אור היום הי' ר' גדלי' נכנס לביתו ומעיר את הבחורים ללמוד ועד שהיו מוכנים ללמוד הי' עומד ולומד ליד ארון הספרים. הוא למד אתם כל יום משך כמה שעות בלי הפסקה, למשך כמה שנים.

אחד מידידי ר' גדלי' הי' ר' לייבל פרידמאן ע"ה מחסידי ביאלה. הם היו לומדים ביחד בלילי שבת בביה"כ דחסידי ביאלה עד עלות השחר. לפעמים קרה שמתפללי ביהכ"נ שהגיעו להתפלל שחרית מצאו אותם עדיין יושבים ולומדים ללא התחשבות במחוגי השעון. היתה לו השפעה גדולה על מתפללי ביהכ"נ להוסיף חיות בלימוד התורה וקיום המצוות.

פעם אחד התוועד ר' גדלי' עם נכדי ר' לייבל ועוד, עד שעה מאוחרת, וכשרצו הבחורים ללכת, אמר שכל סיבת ההתוועדות היא כדי שנשקיע את הכח בלימוד והתיישב ר' גדלי' ולמד עד הבוקר.

ר' גדלי' הי' לו קשר מיוחד עם האדמו"ר מביאלה (החלקת יהושע), הוא היה מגיע לביתו של האדמו"ר וביחד היו לומדים לילות שלמים, בנו – האדמו"ר מביאלה שליט"א – סיפר שאביו הי' מחשיב זאת כזכות גדולה ללמוד עם ר' גדלי' ולרכוש מעיינות החכמה ממנו, והי' אומר שר' גדלי' הוא בבחי' "מי שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורין", וביסורין של אהבה, וכדברי הגמרא שאין בהן ביטול תורה וביטול תפילה. גם בנו, האדמו"ר מביאלה שליט"א זכה ללמוד עמו שעות ארוכות ומדי שבת אחר התפלה היו יושבים ולומדים נגלה וחסידות.

חיייו האישיים היו חיי צער, ובכל זאת לא התלונן והי' תמיד בשמחה, ולא התבטל מלימודו.

חינוך התלמידים

בנוסף על השיעורים שמסר בישיבה, הי' נותן גם דרשות מוסר להחדיר יראת שמים בתלמידים. הוא הי' מדגיש שצריכים להיות כ"כ עסוקים בועשה טוב, כך שלא יהי' זמן ושלא ירצו לעשות רע. בדרשותיו אלה הי' מביא ג"כ הרבה מדברי רבותינו נשיאנו. הי' נואם בחסד עליון, אבל בעיקר פעלו דבריו מפני היותם דברים היוצאים מן הלב.

פעם הרהיב בחור א' עוז וניגש לר' גדלי' ובקשו, שבמקום לתת את הדרשה בדברי חיזוק והתעוררות אחה"צ, יעבירו לבוקרו של יום, בתחילת השיעור בנגלה. בתחילת השיעור בבוקר סיפר ר' גדלי' אודות בקשתו של אחד הבחורים לשינוי הסדרים, והתחיל לדבר באריכות אודות חשיבות שמירת הסדרים, על כך שחלק חשוב בבנין החיים הו"ע הפסוק לכל זמן ועת. בכל זאת אמר ר' גדלי',

שהיות והבחין שהתעקש מול דרישתו של הבחור, החליט לתת את הדרשה בבוקר וליענות לבקשת הבחור, בכדי להכניע את מידת הנצחון, כי תאוות הניצחון יכול להטעות אנשים גם בדברים רוחניים, ויש לשבור תאוה זו, ומסר הדרשה בבוקר, והשיעור בנגלה אחה"צ. תלמדיו למדו אז יסוד חשוב בשמירת הזמנים, למדו על שבירת המדות, אך יותר מכך ראו דוגמא האישית של איש ההוד והסדר, כולו אומר גינוני כבוד, המתבטל ומשנה סדריו מול תלמיד צעיר.

גם בפעמים המעטות שהי' מקפיד על בחור, הי' ניכר שאינו בא מתוך כעס, כ"א שרוצה לחנך את התלמידים. פעם אחת קרה שסטר ללחיו של בחור לכאורה ללא סיבה רשמית, אך כולם ידעו שזה הי' בצדק, ואכן כעבור זמן קצר התברר לכולם שאין תוכו כבדו.

תולדות הרה"ג ר' גדלי' הרץ ז"ל

באסיפת המחנכים לדון כיצד להטיב את החינוך הי' ר' גדלי' אומר תמיד שהדרך הטובה ביותר ליראת שמים היא לימוד ספר התניא. גם לבניו העביר הקשר שלו לליובאוויטש וביומי דפגרא הי' מביא את בנו להתוועדיות בישיבת תו"ת בתל אביב.

גם בבית לא כעס אף פעם, הוא התבטא פעם בפני בני ביתו שהוא הקציב לעצמו זמן של שתי דקות, משך כל ימי חייו לכעס, ובכל פעם הי' חושב אם כדאי להשתמש עכשיו עם הזמן הזה.

ביטל גיוס בני הישיבות

בימי מלחמת השחרור בשנת תש"ח, כשהחל גיוס כללי בקרב הישוב היהודי ולא נפקד ממנו כמעט איש, הישיבות היו בסכנת סגירה מוחלטת. ראשי הישיבות התכנסו לטכס עצה להמשך קיומם של הישיבות לנוכח סכנת גיוס בני הישיבות לצבא.

הוקם ועד הישיבות, שבראשו עמד הרב הראשי, הגאון ר' יצחק אייזיק הרצוג, והרב יצחק מאיר לוין, ראש אגודת ישראל וחתנו של האמרי אמת. ר' גדלי' שימש כידא אריכתא מטעם ועד הישיבות, למרות גילו הצעיר הי' בין ראשי המדברים באסיפות, והוא ריכז את כל המגעים עוד טרם הקמת המדינה וביתר תוקף לאחר י"ם עם הרי"ם לוין שבמאמציו ובישיבתו בממשלה הושג ההסדר לשחרורם.

ראשי הישיבות אספו את הפרטים של כל בחור ובחור הלומד בישיבותיהם, רשימות ארוכות ובהן שמותיהם של בחורי הישיבה העמלים על תורתם הועברו ע"י ר' גדלי' להרי"ם לוין שפעל נמרצות בקרב ראשי השלטון והצבא לדחיית גיוסם, בזכות מאמצים אלו שוקם עולם הישיבות בא"י.

בזמן ההוא כשביקר ר' גדלי' בישיבת וויזניץ בתל אביב נפגש עם מי שלימים הוכתר כהאדמו"ר מוויזניץ - בעל הישועות משה ומאז נוצר קשר חזק ביניהם.

תשורה משמחת הנישואין של גדלי' וחי' מושקא הרץ

כמו"כ פעל למנוע את גיוסם של תלמידי הישיבות, מאזור פתח תקוה שגויסו לעבודת ביצורים, הוא אירגן משלחת של ראשי ישיבות אל הרי"ם לזין, עד שראש הממשלה הבטיח לרב לזין כי הוא ידאג לכך שבני הישיבות לא יגויסו לשמירה, ושהסידור הקודם לאי גיוסם של בני הישיבות ישאר בתקפו.

מכתבים מודאגים שלח באותו ענין, כשדובר כי בני התורה יאלצו להתגייס לנוכח המחסור בידיים עובדות, ולא שקט עד שהענין סודר.

בנוסף לכך מינה אותו הבית ישראל ביחד עם ר' שמאי גינזבורג לשלוחיו האישיים לעשות קווים ברורים במערכת הצבאית שתתאים לחיילים דתיים, שלא יהיו להם בעיות בכשרות ובשמירת השבת. הם הצליחו לשכנע את השלטונות וראשי הצבא שיסכימו להנהיג סידורי כשרות נאותים במטבחי החיילים ובשאר המקומות. הוא הי' נוסע מבסיס צבאי אחד למשנהו והביא פתילות לשהיית חמין בשבת ואלפי כלים למליחת הבשר.

כמה שנים לאחר מכן ניסה להשפיע על ראש הממשלה ב"ג שרצה לגייס את הבנות לצבא. בזמנים אלו הי' נפגש לעתים תכופות עם כמה ר"י ורבנים שונים בכדי לפעול בעניני הכלל.

התמסרותו לתלמידיו

ר' גדלי' התמסר מאוד לתלמידיו ותמיד הי' מקרב את הבחורים. דרך החסידות פעלה שהר"מ אינו מבודד ("עלענט") והתלמידים אינם מבודדים.

תולדות הרה"ג ר' גדלי' הרץ ז"ל

בתחילת התייסדות הישיבה כשלמדו באחד מביהכ"נ בעיר והיו צריכים לעזוב את המקום לעת ערב, נכנס פעם ר' גדלי' וראה בחורים רבים שהתעכבו בביהכ"נ. תיכף כשנכנס, נמלטו כל הבחורים ורק בחור אחד נשאר שם בהול לאסוף את הספרים. כשהבחין בו ר' גדלי' הרגיע אותו באומרו ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת והראה לו כי אינו מבקש להטיל מורה על התלמידים.

לפעמים שהה בשבת בישיבה. תלמידיו מספרים, שהשבת עם הר"י היה ממש עולם הבא, לא רק מעין עוה"ב. הוא הי' יושב מתוועד אתם בליל שבת עד מאוחר, ומספר

להם סיפורי צדיקים וסיפורי חסידים ותלמידיו הרגישו כי ספר תורה חי מדבר איתם.

מספר הרב חיים שכטר, פעם התייקר מאוד מחיר הסוכר בארץ פי שנים או שלוש והנהלת הישיבה לקחו את כל הסוכר של הישיבה ונעלו אותו בארון. הי' בחור א' שעבד במטבח והיו לו את המפתחות ולקח שקית סוכר מהארון ושם בחדר אוכל לבחורים. כשעלה בידם של צוות הישיבה לברר מי אשם בגניבה הודיעו לו שיותר לא ידרוך בין כותלי הישיבה. ר' גדלי' הי' לומד עם אותו בחור בחברותא והי' מביא לר' גדלי' כל יום קפה. אותו יום לא שם סוכר בקפה וכששאל ר' גדלי' על כך סיפר לו את כל מה שקרה, שנעלו את דלת הארון ושגנב סוכר ושזרקו אתו מהישיבה. ר' גדלי' דיבר על כך עם הלב שמחה והחזירוהו לישיבה. אח"כ החליט ההנהלה גשמית להפסיק לקנות סוכר עבור הבחורים וכשנודע לר' גדלי' ע"ז ירד למשרד וביקש שיורידו ממשכורתו, ושיספקו לבחורים כל צרכיהם ולא יקצצו מהם, ואמר, הבחורים האלה משכימים לפנות בוקר ללמוד תורה, וחייבים לספק להם קפה וסוכר. כשראו כמה זה נוגע לו שיהיו לבחורים את צרכיהם, החליטו להחזיר את הסוכר.

תשורה משמחת הנישואין של גדלי' וחי' מושקא הרץ

פעם כשנודע לו שבחור אחד לא מרגיש טוב ואין מי שיעזור לו, הפסיק מלימודיו, ורץ למטבח להביא חמאה וחלב חם לבחור ששכב במטה שלו בקומה העליונה של הישיבה.

באסיפה לטובת הישיבה בהשתתפות רבינו הלב שמחה, הרב אונטערמאן, רבי גדלי', רבי יצחק ידידיה פרנקל, רבי בנימין אלטר

כמו כל מוסד הוצרך מי שילך לאסוף כסף ור' גדלי' לקח לעצמו את המשימה והתחיל לנסוע לחוץ לארץ. הוא נסע אז ברחבי אירופה לאסוף כסף למען הישיבה. מסע זה שנמשך זמן רב ולא הי' קל עבורו, הי' לו גם בזיונות ומכאובים, אולם הוא דבק במשימתו ולבסוף ראה ברכה רבה בעמלו הכביר.

בכל זאת לא התלונן ר' גדלי' ע"כ, רק הדבר היחיד שהעיק לו הוא, שלא הי' לו זמן ללמוד. הוא כתב ע"כ להלב שמחה, והלב שמחה השיב לו במכתבו ". בנוגע לתלונתך שאין לך פנאי ללמוד, הנה הרמב"ם ז"ל הלכות ק"ש פ"ב ה"ה שהעוסק בת"ת פוסק לק"ש, והעוסק בצרכי הרבים אינו פוסק, ובהל' תפילה פ"ו ה"ח פוסק הרמב"ם ז"ל וכל העוסק בצרכי רבים כעוסק בדברי תורה, ולא הבנתי כי קצת סתרי אהדדי, וראיתי שהכס"מ עמד בזה ורוצה לקיים הרמב"ם ז"ל אפילו במי שתורתו אומנתו, (הגם שבהלכות ק"ש אינו מבחין בזה), בכל אופן בענין דידך תוכל להרגע, וברור שזה ג"כ לימוד (כ"ש צרכי הרבים שלך הם ג"כ תלמוד תורה) אפילו שתורתך אומנתך, ותראה שיהי' גם אומנתך בזה, ותבוא לכסף משנה כפשוטו ופירשו...".

נסיעתו לאוסטרליא

לאחר שהישיבה כבר התבססה בקשו ממנו מכמה מקומות לשמש כרב וכר"י. הרב אליהו אליעזר דסלר בקש ממנו בסוף שנת תשי"ג להגיע ללונדון ליסד ישיבה גדולה. במכתבו אליו כותב בין הדברים "הרי ישבתו קיימת, ואין ספק לי כי בהשתדלות של סידור תוכל להתקיים גם בלי מר. . אבל באנגלי' צריך לבנות דבר עבור כל אירופה. . ובודאי יצליח אם יצרף הלומדות והמוסר של ליטא עם החסידות המצורפת עם החסידות הליטאית (חב"ד) עם הפולנית. . ר' גדלי' ענה לו במכתב שזה אינו תלוי כ"כ בו, חשוב מאוד תשובת כ"ק אדמו"ר שליט"א (מגור), כנראה שמסכים אבל צריכים לישוב הדעת".

אכן כשהגיע הרב דסלר לארץ ישראל ביקר בביתו של האדמו"ר מגור והציע לפניו כנ"ל.

אחרי דין ודברים כמעט נסע ר' גדלי' ללונדון, אך לבסוף נטרפה השעה ולא נתקיימה מחשבתו של הרב דסלר כי נפטר פתאום.

אח"כ בא ההצעה להיות רב דקהילה בסידני, אוסטרלי', ור' גדלי' קיבל את ההצעה מפני סיבות שונות. הוא גם ראה בזה שליחות מהרבי, מאחר שהרבי הרי"צ רצה לשלחו למנצ'ורי', סין, להקים את הקהילה היהודית שנמלטו לשם מרחבי רוסיא, והדבר לא יצא לפועל, הרגיש שמתקיים רצונו של הרבי באופן דומה מאחר שבסידני הי' באותו זמן פליטים רבים שהגיעו לשם אחרי השואה. ר' גדלי' נסע לשם עם בני משפחתו בתחילת שנת תשט"ו והי' שם כתשע שנים, עד סוף שנת תשכ"ג.

במשך שנים אלו עמל לקרב כאו"א ליהדות ולקבוע שיעורי תורה לבני הקהילה. היו תלמידים שהוריהם רצו שישתלמו באקדמיה ובחכמות אומות העולם ור' גדלי' עמל הרבה לפתוח ישיבה לילדים ולבחורים אלו כשחזרו מבית הספר, ראוי לציין שהתלמידים שהיו מגיעים ללמוד תורה אחרי הבית ספר, הצליחו בלימוד לא פחות מהתלמידים בבתי ספר אחרים שהיו לומדים רוב היום לימודי קודש.

תשורה משמחת הנישואין של גדלי' וחי' מושקא הרץ

ר' גדלי' היה דואג עד למאוד לכאו"א מבני הקהילה מגדול ועד קטן, עד כדי כך שפעם אחד הגיע אחד מהתלמידים ביום שלא היה חדר ור' גדלי' ישב ולמד איתו.

מפני שלא היו אז ישיבות בסידני שלח את בנו ר' יצחק מאיר (סב החתן) שהי' אז בן 16

לישיבת חב"ד במלבורן, שבאותם ימים למדו בה קומץ קטן של תלמידים. על אף מספרם המועט של תלמידים, השיעורים שבה, היו טובים מאוד, ולמד שם כחצי שנה.

מאחר שר' גדלי' למד בתו"ת בווארשא שלח את בנו בשנת תשט"ז ללמוד בתות"ל המרכזית ב770. הראש ישיבה אז ב770 הי' הרב מרדכי מענטליק שהי' חברו הטוב של ר' גדלי' מאז שלמדו ביחד בתו"ת בווארשא וביקש מהרב מענטליק לסדר עבור בנו חברותות וכו'.

הרבצת התורה

נפשות בני הקהילה באוסטרליא נקשרו עד מהרה בקר חזק ועמוק ברבם החדש. הוא דיבר הרבה עם בני הקהילה, גם האנשים הפשוטים שבו, לשלוח את בניהם ללמוד תורה והוא בעצמו הי' לומד אתם מהדברים הפשוטים עד לסוגיות העמוקות.

הוא דיבר הרבה עם בני הקהילה לשלוח את בניהם ללמוד בישיבות באה"ק והי' אומר "צא ולמד", יש לצאת מיבשת אוסטרליא ללמוד תורה בארץ ישראל.

תולדות הרה"ג ר' גדלי' הרץ ז"ל

פעם בהיותו בשדה התעופה בסידני אמר לתלמידו, הבט, כל נמל התעופה הענק הזה, הכל נברא כדי שיוכלו בחורים לנסוע מאוסטרליא ללמוד תורה בארץ ישראל.

בתחילה לא רצו ההורים להוציא את בניהם מבית הספר, לשלחם ללמוד במדינה כה רחוקה, ובפרט לאחר שנות השואה. אך לאחר שר' גדלי' דיבר איתם עוד ועוד, משכנע, מבקש ומתחנן, שלא יחשבו אודות "תכלית" וברכת ה' היא תעשיר, ואף הבטיח להם שלבניהם תהי' פרנסה, וכמה מההורים השתכנעו והיו כעשרים בחורים שהלכו ללמוד באה"ק והוא שלחם לישיבות שהתאימו עבורם. תלמידים הללו מציינים כי כל חייהם חייבים הם לר' גדלי', גם ברכותיו התקיימו, וראו במוחש שברכת ה' היא תעשיר.

השיעורים שהי' מוסר לבני הקהילה היו מלאים להט והתלהבות כפי שתיארו תלמידיו, כשהתחיל לומר את השיעור דיבר בקול נמוך ולבוש

בכובע וחליפה, וככל שנכנס יותר בענין התחיל קולו להתגבר, הוא הוריד את הכובע ואח"כ בהמשך השיעור גם את החליפה, הגבי' את השרוולים שלו, עד שלקראת סוף השיעור הי' ממש צועק בקול גדול מהחיות שהי' לו בלימוד.

תלמידיו התבטאו, אמנם אין לנו תמונה מר' גדלי' כשהוא עוסק בתורה, אבל נגד עינינו חי וניצב דמותו מימים ההם, הוגה בתורה בהתמדה גדולה ועוסק במצוות.

הפצת היהדות

כשהגיע ר' גדלי' לסידני הנהיג שבחג הפורים ובשמחת תורה יתכנסו כל בני הקהילה להתוועדות רבתי וסעודת החג בבית הכנסת, בה הי' ר' גדלי' מתוועד איתם שעות ארוכות כטוב לבו ביין. בסעודות אלו הי' מחלק צימעס לשיריים לכל המשתתפים והי' קורא לזה "די גאלדענע רענדלאך" ואז התבטא האהבה וההערצה הרבה שחשו בני הקהילה אליו.

פעם בשמחת תורה אמר לאחד שלא היה שומר תורה ומצות שיתן לו תקיעת כף וברכו שמהיום והלאה יחזור בתשובה ויתחיל לשמור תומ"צ, וכן עשה, ומיד לאחר מכן חזר בתשובה....

ובמשך ימי שהותו באסטרליה נסע לעיירות ומדינות הקרובות והרחוקות (ניוזילנד) להפיץ ליהודים ניצולי השואה בתורה ויראת שמים וקירב והקים שם עשרות משפחות יראים ושלמים עוסקים בתורה ובמצות.

בתחילת בואו לסידני היו מביאים מצות שמורות לחג הפסח מארץ ישראל, אלא שכעבור כמה שנים התעוררו כמה שאלות על כשרות המצות, והוחלט כי יאפו מצות כאן, באוסטרליא.

השדה לקצירת חטים הי' 9 שעות נסיעה מסידני, וכולם היו עייפים מטורח הדרך ומעבודה קשה. רק ר' גדלי' מתהלך בהתלהבות ומעורר "מ'שלאפט נישט!" ואחרי אמירה – צעקה זו, איש לא יוכל להירדם ולהיות עצל במלאכתו.

פעם כעבור כמה שעות של עבודה הי' אחד מהעובדים, שנתלכלכו בגדיו מהמלאכה ואמר "אני שחור". ר' גדלי' נזעק לעומתו ברגש ואמר איך זעה בריליאנטן (אני רואה יהלומים).

תולדות הרה"ג ר' גדלי' הרץ ז"ל

יש להוסיף כי לאחרי שר' גדלי' עזב את אוסטרליא הבחינו בני הקהילה שכל זמן שהי' ר' גדלי' במחיצתם לא אירע צער, מחלה ונזק לאף אחד.

לאחר 25 שנה אחרי שעזב את אוסטרלי', כשבא נכדו – אביו של החתן – לשליחות בסידני היו מזקני העיר שרק ראו את נכדו של ר' גדלי' התחילו לבכות מרוב התרגשות ולא יכלו להוציא מילים מפיהם.

ביקוריו אצל הרבי

במשך השנים שבנו – סב החתן – הי' ב770, הגיע ר' גדלי' כמה פעמים לבקרו ולהיות אצל הרבי, כשנכנס ליחידות הראשונה אמר לו הרבי מיד "איך קען אייך נאך פון אמאל" (אני זוכר אתכם מפעם), כנ"ל שדיבר עם הרבי בלימוד בתו"ת בווארשא.

במהלך היחידות דיבר הרבי בין היתר על בית פשיסחא, מאחר שהי' מצאצאי אדמו"רי פשיסחא. תוך כדי הדברים שאל הרבי את ר' גדלי', הרי הרה"ק מפשיסחא הי' למעשה רבה ומורה דרכה של חסידות פולין, ממנו נוצרה השושלת פשיסחא - קוצק - גור. איך קרה איפה, שאל הרבי, שחסידות חריפה כזאת בפולין לקחה רבי כזה שהי' קעמיסט (רוקח), נוסע לירידים בדאנציג ולבוש בצורה מודרנית כמו

דייטשל? ר' גדלי' קלט מיד למה מרמזים דברי הרבי (שרומז על עצמו...).

במהלך היחידות דיברו גם בלימוד, ואמר ר' גדלי', אם התמימים היו מקדישים את כל המרץ שלהם אך ורק בלימוד, (ולעסוק פחות ב"ופרצת")

תשורה משמחת הנישואין של גדלי' וחי' מושקא הרץ

הרי היו כובשים את כל העולם. ענה לו הרבי, "וואס הייסט (מה הפירוש), הרי זהו בדיוק מה שאני מבקש ותובע מהבחורים, זהו הופרצת של הבחורים – התמדה ושקידה בלימוד התורה. אדרבה, תצא לזאל, תדבר איתם בלימוד ותראה איך הם יודעים ללמוד". ר' גדלי' יצא מהיחידות ואכן הלך לזאל ודיבר עם כמה בחורים בלימוד.

במשך היחידות כשסיפר לרבי בשורה טובה על פלוני, ממש צהלו פניו של הרבי, וכן לאידך כשסיפר לרבי על צרה כל שהוא אצל אלמוני, מלאו עיניו של הרבי דמעות. ר' גדלי' אמר ע"כ לבנו (סב החתן), "ראיתי בחיי הרבה רעבעס גדולים, אבל אהבת ישראל כמו זו, של הרבי, לא ראיתי מעודי, זהו רבי אמיתי".

ר' גדלי' השתתף אז בהתוועדות של הרבי, לאחר ההתוועדות שאל אותו הרבי מה דעתו על חידוש מסויים שחידש וכמובן הוא לא העיז לענות.

כשהגיע מאוסטריא לרבי בשביל שמחת הנישואין של בנו – סב החתן – באלול תשכ"א הי' לו יחידות אצל הרבי טרם עזבו בחזרה לאוסטריא. כעבור חצי שעה מהיחידות הסתכל על השעון ושאל אותו הרבי, מדוע אתה מסתכל על השעון? ענה ר' גדלי', יש לי טיסה הלילה והשעה כבר מאוחרת. אמר לו הרבי, "ס'מאכט נישט אויס, זיצט דא ווייטער" (לא משנה, המשיכו לשבת כאן), עברה עוד רבע שעה, שאל אותו

הרבי "וואס זיינט איר אזוי נישט רואיק? (מדוע הנכם כ"כ לא רגועים) ר' גדלי' חזר על דברו ושהוא כבר ממש מאחר לטיסה. אמר לו הרבי שוב, זה בסדר. לאחר כשעתיים נוספות יצא מחדרו של הרבי.

תולדות הרה"ג ר' גדלי' הרץ ז"ל

יחד עם בנו וחביריו (ר' אברהם שם טוב והרב ישראל פרידמאן) מיהרו להזמין מונית ונחפזו לשדה התעופה "לה גורדי", כשהגיעו ראו, שהמטוס שהי' אמור לצאת מזמן עדיין עומד על המסלול, אבל הפועלים כבר הזיזו את המדריגות. אנשי השדה החזירו את המדריגות עבורו, והוא הספיק את הטיסה.

בשבת אופרוף של בנו לא הי' פארברענגען של הרבי, בקידוש שהתקיים ב770 השתתפו התמימים וזקני החסידים, ר' גדלי' הי' ראש המדברים והתועד כל השבת כשש שעות רצופות. תוך כדי שזקני החסידים ישבו שם והקשיבו הרב משה לייב רוטשטיין אמר אח"כ, שהתוועדות כזו לא שמע כבר שנים, אחרים וביניהם ר' יואל כהן ממש יצאו מהכלים, ר' גדלי' הי' בעל שמועה נפלא, הוא סיפר הרבה על הרבי הריי"צ ועל החסידים שהיו באותו זמן בפולין.

בשהותו באחד הפעמים בקראון הייטס התוועד בחג השבועות אחרי תפילת שחרית גם בשטיבל דחסידי גור ור' גדלי' ישב באמצע כשסביבו מתקבצים כל החסידים. הוא התוועד הרבה על התקשרות לרבי, חזר על אמרותיו של האדמו"ר מגור ושאר דברי חסידות וכך נמשך ההתוועדות עד תפלת המנחה.

ביקוריו אצל הרבי השפיע עמוקות על ר' גדלי' עד שאפי' ידידיו בגור חשו בכך, וכשחזר לארץ ישראל אמר לו הבית ישראל, "נו, נהיית כבר ליובאוויטשער?...".

חזרתו לארץ הקודש

לאחר תשע שנים ששהה באטסטרלי' ביקש הלב שמחה מר' גדלי' לחזור ולשמש כראש ישיבה בישיבת חידושי הרי"ם, מאחר שלא נמצא מי שימלא מקומו לנהל את הישיבה כראוי. ר' גדלי' נסע עם משפחתו ללונדון ומשם נסע לא"י (מפני כמה סיבות הוצרכו בני משפחתו להשאר בלונדון, לכן נסע לבדו לארץ ישראל והי' חוזר ללונדון ארבע פעמים בשנה, כך נמשך הדבר משך כחמישה שנים), וחזר לנהל את הישיבה ביד רמה.

תשורה משמחת הנישואין של גדלי' וחי' מושקא הרץ

בזמן ההוא
הותחל תוכניות בני'
להרחבת הישיבה
ברמת החיל ומיד
כששב ר' גדלי'
ארצה התמסר כולו
להשלמת הבני'.
באלול תשכ"ג היתה
מעמד הנחת אבן
הפינה עבור הבנין
החדש של הישיבה.

הבני' ארכה מספר שנים ובמשך שנים אלו הי' מגיע לשלד הישיבה, מתעניין בקצב העבודה ועוקב אחר מהלך הענינים. בני הסביבה עמדו נדהמים כשראו ראש הישיבה העומד בין ערימות מלט וטיח ודוחק בפועלים להשלים מלאכתם לרווחת התלמידים.

בשנים אלו הוצרך ר' גדלי' עוד פעם לנדוד ברחבי אירופה ובדרום אפריקה ואף שהה משך חצי שנה בארצות הברית כשהוא אוסף כסף ועורך מגבית לבניית הישיבה. ובכל עיר ובכל קהילה שהיה, כל היום היה עסוק במסירת שיעורים ולימוד עם תלמידים ואברכים, וקירב הרבה יהודים לתורה וחסידות.

אחרי שנים של יגיעה רבה, הגיעה העת לחגוג את החנוכת הבית ובט' סיון תשכ"ט נחגגה מעמד חנוכת הבית בה השתתפו כששת אלפי איש. בהוראת הבית ישראל לא נישאו נאומים כלל חוץ מדברי הפתיחה של סגן ראש העיר, ברכתו של הבית ישראל, וכמה מילים מהלב שמחה וראש הישיבה ר' גדלי'. הוא נימק הוראתו זו באמרו זוהי שמחתי ודי בכרכה אחת.

מיד כשחזר לא"י התחיל ר' גדלי' לתת שיעוריו בישיבה ולהחדיר יראת שמים בתלמידיו. כל יום לפני שהתחיל ללמוד הי' אומר תהילים עם הרבה

תולדות הרה"ג ר' גדלי' הרץ ז"ל

חיות והתלהבות. תלמידיו מתארים את המראה שהייתה בישיבה בשעה שהי' מכין את השיעור, איך שהי' הולך הלך ושוב בהיכל הישיבה, מלחש משפטים מעוררים יראת שמים. פעם שמעו אותו חוזר הרבה פעמים "שלא אכשל בלשוני" וחרדת קודש היתה באויר באותו זמן.

באחד ממסעיו למען הישיבה

ר' גדלי' הי' גם בעל מנגן נפלא, ולימודו הי' בקול וניגון, ולפעמים הי' שוכח על זה שהוא נמצא בהיכל הישיבה והחל לנגן ממש בקול. פעם הי' שהבחורים שבסביבו, בשמעם את קול השיר הפסיקו ללמוד וכן שאר הבחורים, עד שכולם הפסיקו מלימודם ומקשיבים איך שראש הישיבה מנגן באמצע לימודו. רק אחר זמן ארוך התעורר ר' גדלי' והבחין במתחולל, ואמר נו ווייטער.

ביומי דפגרא הי' ר' גדלי' מתוועד עם קהילת גור משך שעות ארוכות אל תוך הלילה כשכולם מקשיבים ושותים בצמא את דבריו.

בחודש תמוז תשל"א כשחלה הבית ישראל אמרו הבחורים תהילים במשך כל הלילה והיו כאלו שנרדמו בשיעור. הבחורים טענו שהיו ערים כל הלילה לומר תהילים כי "דער רבי איז קראנק", אמר ר' גדלי' בתוקף דער רבי איז נישט קראנק, מיר זענען קראנק! (הרבי אינו חולה, אנו חולים).

גם כשהי' ר' גדלי' נוסע לחוץ לארץ, בכל מקום שהגיע הי' מוסר שיעורים ומתוועד עם אנשי המקום וקירב עי"ז כמה משפחות לתורה ומצוות.

בשנותיו האחרונות כשהי' גר בבני ברק בסמוך לקרית וויזניץ הי' מקורב מאוד להישועות משה מוויזניץ והיו מדברים הרבה בלימוד, והי' מרבה להראות לבחורים שלו על ר' גדלי' כאיש שכדי ללמוד ממנו.

תשורה משמחת הנישואין של גדלי' וחי' מושקא הרץ

וכן היה קרוב מאוד להאדמו"ר ר' יואל מסאטמר והיו בקשרי מכתבים ביניהם, ובכל פעם שהלך לניו יארק היה הולך לבקרו ודבר עמו הרבה שעות בדברי תורה וחסידות.

פעם קבע מקום ללמוד בהיכל כולל ספרדי בעיר. אחרי כמה ימים החלו האברכים לדבר איתו בלימוד ונוכחו לדעת כי היהודי הזה בקי בכל מה ששואלים אותו, הם פנו לראש הכולל ובשרוהו על האורח החשוב. אחר שדיבר איתו דברים אחדים התרגש ראש הכולל ואמר, "הרי כל הכולל כאן הוא בזכות הרב הרץ, כי הוא הציל אותי מגיוס לצבא בשנת תש"ח (כנ"ל), וכל התורה כאן בזכותו ובכחו הוא".

קשורו לאדמו"רי גור

ר' גדלי' הי' מהיושבים ראשונה במלכות גור. הוא הקדיש שנים רבות לבנות אחת המוסדות המפוארים שלה והי' מקורב מאוד לאדמו"ריה, פעם סיפר לתלמידיו על גאונותו הבלתי ניתנת לתיאור של האמרי אמת. כשגאוני ירושלים ביקשו לשוחח איתו בלימוד, לשטוח שאלותיהם ולפרוק קושיותיהם אצל הרבי (האמרי אמת), הקציב זמן של כדקה, שהיו יכולים להיכנס אצלו ולשאול את נקודת השאלה, והי' עונה להם במילה או מראה מקום בודד. ר' גדלי' סיפר שראה איך שגאוני ירושלים היו יוצאים בהשתוממות. כשבזמן קצר כזה הי' פורק את כל תמיהותיהם.

אדמו"רי גור היו משבחים את ר' גדלי', ומציינים כמה פעמים עליו "אז ער איז א שטיק תורה" (שהוא חתיכת תורה) שהוא שקוע בתורה בהיקף מפעים, ושולט בש"ס עם תוס' כעל כף ידו. עד כדי כך היו

תולדות הרה"ג ר' גדלי' הרץ ז"ל

מעריצים אותו, שהבית ישראל בעצמו הי' מגיע כמה פעמים ועומד מחוץ לחדר השיעורים ומקשיב איך שר' גדלי' מוסר שיעור לבחורים הצעירים.

במכתב שהבאנו לעיל (פרק התמסרותו לתלמידיו) מגדיר אותו הלב שמחה כמי שתורתו אומנתו. אביו של ר' גדלי', ר' אברהם משה הי' עומד מלא קומתו לכבוד בנו. כשהעירו אותו ע"כ, הי' אומר, "הוא אכן בני, אבל אני קם בשביל התורה שחקוקה בקרבו".

ראשי הישיבות מכל החוגים, היו אומרים שלהחסידיים יש גאון. היה לו קשר מיוחד עם הגאון ר' נחום פרצ'וביץ זצ"ל, וכן עם הגאון ר' שמואל רזובסקי זצ"ל פעם התבטא ר' שמואל לאחד מתלמידיו על ר' גדלי' "ער האט גוט פארשטאנען אין לערנען" (שהבין טוב בלימוד) וכל ראשי הישיבות הידועות התייחסו אליו בהדרת כבוד בלתי רגילה.

בשבת, כשהי' הבית ישראל עורך טיש, הי' מתכבד לשבת סמוך להבית

ישראל, ובההפסקה הנהוגה בהטיש, בקשו הלב שמחה לדבר איתו בלימוד.

פעם בחג הסוכות נזדמן להיות בסוכת הבית ישראל יחד עם הלב שמחה. לפתע הרגיש איך שסביבתם נשערה מאוד, והי' המקום לחרדת אלקים עד שלא מצא את מקומו שם.

הלב שמחה עם רבי גדלי' והאדמו"ר ממודז'ין

תלמידו של ר' גדלי' מאוסטרליא שבא להבית ישראל לשאול עצה ולבקש ברכה בעבודת ה', אמר לו, "האסט דאך א רבי'ן, ר' גדלי'" (הרי יש לך רבי – ר' גדלי'). גם אחרי פטירתו כשאחד מתלמידיו בא להתייעץ עם הלב שמחה על שם מי לקרוא לבנו הנוולד, אמר לו "האסט געהאט א רבי'ן, ר' גדלי'".

תשורה משמחת הנישואין של גדלי' וחי' מושקא הרץ

כשהדפיסו את תורתו של האמרי אמת, לא יצא לאור שום דבר לפני שר' גדלי' הי' עובר עלי'.

לאחר הסתלקות הבית ישראל, בשבת שבתוך השבעה, ראו את ר' גדלי' פוסע הלוך ושוב ברחוב מלכי ישראל (מבית המדרש לכיוון כיכר השבת הלוך וחזור) מהורהר כולו, פניו כשלהבת אש של דביקות ברבו.

ר' גדלי' הי' קרוב מאוד להלב שמחה, כבר מאז התייסדות הישיבה הי' מדווח על כל פרט להלב שמחה שעמד בראשות הישיבה בירושלים. ר' גדלי' אמר אודותיו, כאשר אני רואהו, אין אני רואה רק את בנו של הרבי (האמרי אמת) אני רואה א שטיק טאטע. כשהי' ר' גדלי' מתפלל עם הלב שמחה, הי' מביט בו משך כל התפילה, ואינו מסיר את עינו ממנו.

הלב שמחה הי' חרד לכבודו ותמיד התעניין וחוקר על מצב הדברים בישיבה. פעם כשר' גדלי' לא הרגיש בטוב, בא אליו הלב שמחה לבקרו ושהה שם שעתיים ומחצה. גם הפני מנחם הגדירו כגאון בחסידות.

למרות גאונותו וידיעותיו, הי' מתבטל לגמרי לרבותיו וכל מילה שיצאו מרבותיו הי' קודש קדשים. בעת שהתעוררו בעיות והיו צריכים לדווח על מאורעות בלתי משמחות להרבי, היה אומר איך אוכל להיכנס ולספר לרבי דברים העלולים לגרום לו עגמת נפש, אין בכוחי לכך.

חנוך לנער ע"פ דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה

על אף שר' גדלי' ניהל את משפחתו כמשפחה של חסידי גור, הי' ניכר כל הזמן את היותו תמים בתומכי תמימים.

הוא הי' משתתף בהתוועדויות בתו"ת בתל אביב, ולאחר מכן בכפר חב"ד, והי' לומד חסידות של רבותינו נשיאנו משך כל השנים.

במשך כל השנים הי' מתפלל בעבודה ובתפילתו לא ראה דבר מסביבו וישב ברצינות ומתפלל. תלמידיו מספרים שגם כשסביבו הי' רעש גדול, הי' מתפלל בפינתו והי' ניכר עליו מש"כ "דע לפני מי אתה עומד".

כשחזר מאוסטרליא, הי' צריך לנסוע לאילת, לנמל, בכדי לאסוף את

תולדות הרה"ג ר' גדלי' הרץ ז"ל

חפציו שהגיעו מאוסטרליא, נסיעה של כשמונה שעות. לאילת נסע באוטובוס ביחד עם תלמידו ר' יעקב אנפאנגער שי', שהי' אז תלמיד ישיבה בארה"ק. באמצע הדרך עשו הפסקה קטנה במקום חם ושמם לאגור קצת כח ולנוח מטלטולי הדרך. ור' גדלי' ניצל את ההפסקה להתפלל מנחה. אחרי כמה דקות אמר הנהג כי ההפסקה הסתיימה ועליו להמשיך בנסיעה. תלמידו ביקש מהנהג שלא הי' שומר תומ"צ להמתין מעט עד שר' גדלי' יסיים את תפילתו, והלה נענה לבקשתו. כעבר עוד רבע שעה, ור' גדלי' עדיין עומד באמצע תפילתו ואינו נראה שעומד לסיים, פקעה סבלנות הנהג והלה הודיע כי אינו ממתין אפילו רגע אחת. אבל לפני שהמשיך התקדם הנהג לעבר הרב המתפלל לראות מה קורה, ולא האמין למראה עיניו. ר' גדלי' עומד ומתפלל בעיניים פקוחות אבל הי' ניכר שאינו שם. הנהג חזר לאחוריו ביראת הכבוד והודיע לשאר הנוסעים כי לא ממשיכים עד שהרב יסיים את תפילתו. ככה המתינו כל הנוסעים עוד חצי שעה עד שסיים את תפילתו. וכשסיים את תפילתו חזר למקומו בלי שירגיש את כל המהומה שסביבו.

כשתלמידו ניסה לדבר איתו על מה שקרה אמר: "מי יודע מתי התפלל פה יהודי תפילת מנחה אי פעם".

שכיניו של ר' גדלי' היו עומדים מידי בוקר בחלון ביתם בשעות המוקדמות של היום ועוקבים אחרי ר' גדלי' איך שהולך לתפילת שחרית, שהיה נראה עליו כל יום מחדש כאילו התבשר בשורה טובה וזכה באוצר יקר.

אחריו ברכה

ר' גדלי' מעולם לא דיבר אודות הפעולות שעשה, ומה שנודע לנו הוא רק ממקורות אחרים.

בנוסף לשיעוריו בישיבה הי' מוסר שיעורים קבועים בבתי כנסת שונים. בכל שבת הי' מוסר שיעור בביהכ"נ שהתפלל בו בשנותיו האחרונים,

תשורה משמחת הנישואין של גדלי' וחי' מושקא הרץ

כשהוא בוחר כל פעם בנושא אחר, ומתפללי ביהכ"נ המתינו בצפי' לשיעורו הבהיר והמרתק.

בליל שבת פרשת בא, ו' שבט תשל"ח בעודו רכון על ספריו הרבים, חש בליבו ונסתלק. במוצש"ק צלצלו להלב שמחה שהי' אז בטבריה ובקשו להודיע לו כי מצבו של ר' גדלי' חמור מאוד, הלב שמחה הגיב ואמר גדלי'? ברוך דיין האמת! מפניו ניכרו תהומות של יגון וצער על מקורבו הגדול שהשיב נשמתו ליוצריו. שוב ושוב הביע את החסר הגדול בפטירתו.

הלב שמחה
התעסק בעצמו עם
הטהרה, ולמחרת
התקיימה הלוויתו
הענקית כשאחר מיטתו
צועקים אלפי בני
הישיבות, תלמידיו,
בניהם ותלמידיהם,
עדת חסידי גור
האבילה על היושב
ראשונה במלכות

תורתה, והמוני בני תורה שבאו לחלוק כבוד למי שעסק הרבה בהצלת בני הישיבה מגיוס. בראש ההלוי' צעד הלב שמחה מגור כשהוא מוכה תדהמה בפטירתו הפיתאומית.

ראש ישיבת שפת אמת דאז, הגאון רבי פנחס מנחם אלתר זצ"ל לימים הפני מנחם מגור הספידו בשם מוסדות התורה דחסידי גור, ותיאר את עמלו הגדול של ראש הישיבה להרביץ תורה בתלמידים ולהגדיל ולהרחיב גדולה עוד ועוד.

ר' גדלי' השאיר אחריו משפחה מפוארת של רבנים, ראשי ישיבות ושלוחים, אלפי תלמידים ומושפעים, וקהילת רבות בישראל, שנשארו מיותמים בפטירת ענק התורה והחסידות. אלו שזכו ללמוד ולשמוע תורה ויראת שמים מפיהו, או אנשים שרק הכירו, נשאר חקוק אצלם דמות אישיותו הרמה, גאונותו הנפלאה וצדקותו הנשגבה עד היום הזה.

שיעורים וחידושי תורה

א.

בענין שיראי צריכי שומא

השיעור האחרון שאמר בישיבת "חידושי הרי"ם"
ביום ב' פר' בא, ר"ח שבט תשל"ח,
כעבור שבוע, ו' שבט, נלב"ע בשם טוב. יהי זכרו ברוך.

א. בהא דדנו הראשונים מנלן ששוה כסף כסף, ויל"ע מה הסברא לחלק שרק כסף יועיל ושוה כסף לא, שהוצרכנו פסוק לרבות, וי"ל בזה שני אופנים, א. שכסף הוא יותר חשוב מפני שהוא עובר לסוחר, משא"כ שוה כסף. ב, וי"ל גם שחסר כאן יסוד קנין כסף, שיסוד קנין כסף הוא שבמה שנותן את הכסף, הכסף הוא הפועל את הקנין והדבר הוא הנקנה, וזה שייך רק בנותן כסף ממש, שאז ברור לנו מה הדבר בקונה ומה הדבר הנקנה, אבל אם יתן חפץ תמורת חפץ, חסר במעשה הקנין שלא מוכח ממנו מהו התשלום ומהו דבר בנקנה, (וראיתי בספר אחד שכ' דוגמא לזה, בשיטת ר"ת בחליפין דשוה בשוה, שס"ל שפרי בפרי, וכסף בכסף מהני, אבל פרי במטבע לא מהני, שאז ברור שהכסף צריך להיות הקונה, ועיקר הדין שכ' צ"ב, דבשטמ"ק ב"מ מז ע"ב מבואר דבכלל לא אמרינן במטבע חליפין שוה בשוה, מפני שהחסרון דדעתא אצורתא, וצורתא עבידא דבטלה שייך גם במטבע, ולפי זה גם במטבע לא יועיל).

ואפשר ליישב בזה, דעת הר"ן והרשב"א שלגבי עבד עברי כתבו הטעם שצריך פסוק ששוה כסף כסף מפני שמהני הפדיון בע"כ, והוי אמינא שבזה שו"כ לא כסף, אבל בדבר שהוא מדעתיה אין צריך לזה פסוק, אלא

תשורה משמחת הנישואין של גדלי' וחי' מושקא הרץ

מסברא שוה כסף מועיל, ואילו לגבי נזיקין כתבו טעם אחר, והקשה באבנ"מ כז: ג', למה לא כ' גם בנזיקין אותו הטעם שהוצרכנו לפסוק, ולומר שבע"כ שוה כסף ככסף, ולפי מה שכתבנו מיושב שאחר שלמדנו שדבר הקונה יכול להיות שוה כסף בעבד עברי, אין צריך ללומדו במ"א, דיש מכאן ראייה לכל התורה שכן הוא.

ב. וזה לפלפולא, אמנם לקושטא דמילתא נראה מכל לשונות הראשונים שהטעם שאין שוה כסף ככסף, מפני שהוא תשלום גרוע, וכמו שכ' הריטב"א וז"ל כיון שהוא תוך זמנו ויצא בע"כ של אדון דין הוא שלא יסלקנו ונימא ליה דליטרח וליזבין עכ"ל.

ונראה שמשום זה גם הזכיר שהוא תוך זמנו, כדי לפרש שאין היושר לעשות לו כן, וכ"ה גם לשון הר"ן. ועוד שלפ"ז יוצא שכל נידון הראונים כאן רק במקום ששוה כסף, עושה קנין. אבל המבואר בלשונם, שגם בנזיקין הבינו בסברא שצריך פסוק והרי שם ודאי אין נידון של קנין (תוספות וריטב"א ועוד דנו כה"ג בערכין ושם ודאי לא נפעל קנין ומיהו י"ל דזה לשיטתם שלא כתבו לחלק כלל בע"כ, וכמו שכתבו התוספות או שכתבו החילוק של בע"כ לגבי שניהם כמו שהוא בריטב"א.

אבל הרשב"א והר"ן לשיטתם בדייקא לא הזכירו ערכין ושכל נידונם בקנין אבל נאמר שבאמת גם הריטב"א לא הזכיר החילוק של בע"כ בנזיקין אלא באופן מיוחד וזה לשונו שם דגבי נזיקין איכא טעמא הו"א דכיון דכתב רחמנא מיטב שדהו ישלם שיד ניזק על העליונה ה"ה שאינו יכול לסלקו בסובין בע"כ עכ"ל. ויש לדקדק בלשונו שהזכיר שיד ניזק על העליונה ונראה מדבריו דמצד הסברא של בע"כ הוי אמינא דמהני ורק משום שידו על העליונה יש סברא מיוחדת לומר דלא מהני, ולא נראה שבאמת יש כאן שני סוגים ששוה כסף ככסף, אחד בלא קנין ואחד בקנין.

וקושיית האבנ"מ נ"פ שכיון שיש סברא מיוחדת בנזיקין ששוה כסף ככסף מלבד הסברא של בע"כ וודאי מובן למה שהראשונים הביאוה, שהרי יש בזה נ"מ פשוטה לדינא דאם בשניהם היתה רק הצריכותא של בע"כ היינו צריכים להסיק מזה דבשאר מקומות שמועיל תשלום בע"כ לא יועיל שוה כסף, שכיון דשני כתובים הבאים כאחד נינהו, אין מלמדים, אבל למאי

תולדות הרה"ג ר' גדליהו הרץ ז"ל

דהזכירו הסברא השניה ממילא אפשר ללמוד מכאן שבע"כ מהני בכל התורה, ויש להוסיף בזה שאפשר דסברי שבאמת סברת בע"כ לא שייך בנזיקין ומטעם אחר דיסוד הסברא שבמקום שהמקבל צריך לפעול קנין להקנות דבר המוכח מה שקבל ובקבל בע"כ אין מחוייב לעשות קנין שעיקר דין זה שחייב האדון לשחרר העבד תמורת הכסף שקבל הוא חידוש ובזה אמרינן אין לך בו אלא חידושו שחייבה אותו התורה לעשות כן רק באופן שקבל התשלום הטוב ביותר היינו כסף ממש, אבל בנזיקין וכה"ג שיש כאן רק קנין של תשלום חוב ולא נפעל שום קנין תמורת הכסף שקבל, יש לומר שגם שוה כסף מהני ואפילו בע"כ, והנה נפק"מ בכ"ז למשל בתשלום חוב אם מהני בע"כ בשוה כסף, באופן שאין המלוה רוצה בשו"כ אלא ניחא ליה להמתין עד שהלוה יקבל דמים, דלפי המאירי שבשניהם הצריכותא היא משום שהוא בע"כ לא יוכל לכפותו לקבל שוה כסף, ולדעת שאר הראשונים יוכל לכפותו. (ובשו"ע עד: ו' מבואר שא"א לכפות, אבל י"ל שהוא מדרבנן משום נע"ד, ועיין שו"ת הרא"ש סוף סי' פ שהוא מקור הדין הנפסק בשו"ע בלושנו ז"ל שם אין כאן המקום להאריך).

ג. והנה בסוגיין אי צריכי שומא יש לכאורה כמה קושיות א. רש"י ד"ה אי דאמר, כתב וז"ל: התקדשי לי בחמישים זוז והרי לך אלו הדמים, וקשה למה הוצרך לפרש כן הרי פשטות הגמ' אי דאמר לה חמשין ולא שוה חמשין היינו שנותן לה חפץ ואומר לה התקדשי לי בזה שהוא שוה חמישים זוז, אבל לא שאמר שמקדשה בכסף.

וכתב האבנ"מ לא: א' לפרש כוונתו שאם אומר לה התקדשי לי בחפץ זה ונמצא החפץ חסר עד שתות יש בזה מחילה, כמו שלמדנו גבי אונאה שאם נתן למוכר סלע ונמצא חסר עד שתות הוי מחילה, ולכן אמר רש"י שאמר לה התקדשי לי בחמישים זוז שאז חסר אפילו משהו אין האשה מקודשת, ולכאורה אין דבריו מוכרחים שדין אונאה שייך כאן ויש לומר שכל שמקדשה בחפץ מסוים יש לנו גילוי דעת שהיא מסכימה להתקדש בשווי מסוים ולא בפחות ממנו, ואף שהמוכר מוכן למחול אפשר שהמוכר אינה מוכנה, והנה לדרך הראשונה שכתבנו לעיל ניחא דבעצם שו"כ לא הי' צריך להועיל מפני שענין כסף הוא תשלום ובחפץ לא יתכן שיהיה תשלום

תשורה משמחת הנישואין של גדלי' וחי' מושקא הרץ

שהוא הדבר הנקנה והא דריבתה שוה כסף, אפשר לפרש שלא חזרנו מהאי יסוד שבאמת הקנין אינו בעצם החפץ א"א לקנות, ולפ"ז כוונת רש"י כפשוטו, שבא להתקדש דמתי מהני שוה כסף בשאומר לה שמקדשה בדמיהן דהיינו שהקידושין בשווייה ובא ליתן לה החפץ בתור שוויה.

ד. ומיהו למה שכתב להוכיח לעיל שהנידון שו"כ מפני שיש בו טירחא, ויש להוסיף בזה, שהרי כסף בעבד עברי הוזכר בתורה בע"ע הנמכר לעכום, ולכ' למה שכתבו הרמב"ן והריטב"א ודעימיה ט"ז, להסביר פשט שעבד עברי גופו קנוי מפני הקנין איסור שבו להתירו בשפחה, ואף במוכר עצמו גופו קנוי להריטב"א י"ד: דס"ל שאף שמוכר עצמו אין רבו מוסר לו שפחה כנענית, היינו שאין כופהו אבל מותר לה, ועכ"פ משום ההיתר הזה שיש קנין הגוף,

אבל באמה עבריה וכן בע"ע הנמכר לגוי שאסור בשפחה כנענית, לכ' לפ"ז אין גופו קנוי, וכן מבואר בריטב"א קידושין יט ע"א לגבי אמה עבריה, והא דאיתא במסכת עבדים א: ז אמר לה הרי את בת חורין חכמים אומרים אינה בת חורין, ולכאורה מה הטעם דלא מהני מחילה ובזה סוברים תוס' טז. דטעמא דהא מילתא דלא מהני, שמחילה לא מהני משום שגופה קנוי,

ולכאורה אי נימא כהריטב"א ז"ל שאין גופה קנוי היתה מחילה צריכה להועיל אפשר דהריטב"א פליג על תוס', וס"ל דחשיב מחילה רק במוחל בהדיא על השיעבוד, אבל לשון הרי את בת חורין הוא לשון שחרור ולא מחילה, וכ"נ בריטב"א טז. שכתב שמחילה הוא ענין מתנה ואכ"מ, ועוד דיש שם גם גירסא אחרת שאמר לה רצוני שתהיי בת חורין, ולפ"ז הטעם שלא שיחררה בהדיא אלא אמר לה שרצונו לשחרר משמע יותר בהיפוך שאם היה אומר נוסח טוב היה מועיל אפילו בע"פ (ומיהו יש לומר דאף דאיתא אמר הכונה לכתב, ע' רש"י קידושין ו' ע"ב) והא דאיתא בתרגום יונתן בדברים על הא דמבואר בקרא "ואף לאמתך תעשה כן" דאף לאמתך תכתוב גט שחרור ולכ' מוכח מזה שגופה קנוי דבלא"ה נשאת קושית הגמ' למה לי שטר, לימא ליה באפי תרי זיל י"ל דבא לומר שבכלל המצוה לשחרר אמה עבריה לכתוב שטר שחרור, ולא בא קרא ללמד אופני השחרור, אלא לומר כשמשחררה בעצמו מקיים מצוה, ועכ"פ אף אי נימא שאמה עבריה גופה

תולדות הרה"ג ר' גדלי' הרץ ז"ל

קנוי (ויש שיטות שסברי כן ואכ"מ) היינו משום קנין יעוד, ועכ"פ בנמכר לגוי אין גופו קנוי (והא דמפורש ב"ק קיג ע"ב גם לענין נמכר לעכו"ם כן, הוא ענין אחר ע' בריטב"א יבמות מה שכתב לפרש).

וא"כ אין כאן בכלל ענין קנין אלא ביטול השעבוד וזה יכול לפעול לכל הדעות גם בשוה כסף אלא שע"כ החסרון בשוה כסף מפני שאינו תשלום חשוב, וגם עיקר הדקדוק לא מ' בראשונים דהנה הר"ן העתיק כאן לשון רש"י, ולדברי אב"מ לשיטה זו באומר לה התקדשי לי בחפץ זה שהוא שוה חמישים זוז, מהני מחילה, שאף שחסר מעט, ולכן בזה יודו כ"ע שא"צ שומא. [אין זה מפורש בדבריו ז"ל, דבכה"ג לא צריך שומא, אבל נראה שכן כוונתו ז"ל, דאם הוא מודה שקידושין לא יחולו שמא חסר יותר משתות, א"כ מה איכפת ליה לרש"י שאירי באמרה לה התקדשי לי בחפץ זה, הרי עדיין בעינן שומא שמא חסר יותר מכשיעור, ומה זה נוגע לסוגיא דידן אם מוחלת או לא.

וקצת יש לומר שכוונתו לדקדק לשון הגמרא אי דאמר חמשין ולא שוו חמשין הא לא שוו ומ' שאף אם חסר משהו אינה מקודשת והנה נראה בהמשך הר"ן שאינו כן שדן במקדשה באבן דכוחלא,

וכן בלשון הרמב"ם שהכל איירי במקדש בפירוש בגוף החפץ, או כמו באבנא דכוחלא שלא מוזכר בגמרא במה קידש ובכ"ז התקשה איך מהני, ומה קשה דנימא דאיירי באופן הרגיל שקידשה בגוף החפץ,

ואמנם לצד השני שכתבנו שאין בזה נ"מ לדינא א"א לדייק כנ"ל ועכ"פ בכל הראשונים ומהם טור ר"ן ריא"ז ועוד, מבואר שמקדשה בגוף החפץ, ובלשון המאירי כתב שני אופנים ונראה בפשטות שאין נ"מ לדינא בזה ועיין ב"י ריש סימן לא. שעל דברי הטור שם העתיק דברי רש"י עיי"ש.

ומכל זה נראה גם דלא כמו שכתבנו דמבואר שלא בעי לומר שמקדש בדמים ומיהו נראה דזה פשיטא, וכל הנידון רק שבא רש"י לפרש העיקרון במה מקדש אבל גם כשאומר שמקדש בחפץ אנו מפרשים כוונתו לקדש בדמים, וגם זה לא נאמר במאירי שכתב שני האופנים דמקדשה בחפץ או בדמים, ומבואר שאין הדמים בתור פירוש אלא באופן נפרד, ונ' שהוא פשוט ציור שכתב רש"י איך אמר לה שוויות החפץ, וה"ה בכל ציור אחר.

תשורה משמחת הנישואין של גדלי' וחי' מושקא הרץ

ה. הריטב"א כתב לפרש האיכא דאמרי של הגמרא דבכל דהו נמי פליגי, דבגמרא מבואר טעמו של ר' יוסף, מה כסף דקיץ אף שוה כסף נמי דקיץ.

והוסיף הריטב"א בזה וז"ל: אפילו אמר לה, בכל מה שהן בין הרבה בין מועט דמ"מ כסבורה ששוין הרבה ומתקדשת על דעת כן ויהיו קידושי טעות, עכ"ל. ולכאורה צ"ע בזה, א. שהרי אין זה ברור לנו שהיא טועה ואפשר שיודעת המחיר וא"כ למה וודאי לא מקודשת שיהיו לכל הפכות קידושי ספק. ב. שבלשון הגמרא נראה שהחסרון אחר, וכמו שהבאנו דיש כאן גזירת הכתוב דבעינן קיץ. ומעין זה יל"ע בהסבר הגמרא לפי הלשון הראשון שחמשין ושוה חמשין הטעם שאינה מקודשת דלא סמכה דעתה, וקשה אם לא סמכה דעתה, למה קבלה הכסף, וכן כנ"ל למה אין לכל הפכות ספק קידושין.

ולפלפולא נראה בכ"ז לפי מה שכתבנו בזה נחלקו רבה ור' יוסף, דללשון הראשון אליבא דרבה, הכוונה לקדש בשוויות דמועיל אבל לפי ר' יוסף כוונתה להתקדש בגוף החפץ, ובזה לא חלים הקידושין, אבל באומר כל דהו לכו"ע הכוונה לקדש בשוויות, ולכן מהני, ואילו לאיכא דאמרי אף בכל דהו הכוונה לקדש בחפץ ולא מהני בכסף, דבעינן מידי דקייץ ובלא"ה יש לי שם חפץ, שאין פועל קנין אלא אמצעי תשלום ותכונתו היא שהיא קצוץ, וזהו מה שמתרבה משום כן.

וזהו הסיבה לכ' הלשונות דכוודאי אינה מקודשת, שאין החסרון בזה שאין אנו בטוחים בגמירת דעתה אלא שאין כוונתה לצורה שבה יכולים קידושין לחול.

ו. וכל זה לפלפולא אבל לקושטא דמילתא נראה של כיון הריטבא לזה, שהרי מבואר בלשנו שמחלוקת רבה ור' יוסף שרב יוסף ס"ל שהיא טועה, וחושבת ששוה יותר, ואילו רבה סובר שבכל אופן מסכימה להתקדש, ובקושיות דלעי"ל נראה שבאמת הוא יסוד בקידושין שבמקום שהמעשה אינו מוכיח על רצונה, ויש לנו ספק אם כוונתה להתקדש אינה מקודשת

תולדות הרה"ג ר' גדלי' הרץ ז"ל

כלל דהוו קידושין בלא עדים וכסוגיית הגמ' מו. דמקדש בשטר חוב של אחרים אם יכול הבעל למחול אינה מקודשת אם לא סמכה דעתה דסברה שמא ימחול, ובזה אין מקודשת כלל [וזוה דלא כאב"מ כז: ו' שכתב שרצון האשה אינה חלק ממעשה הקידושין ולא בעינן עדים לחלות הקנין ויש בזה הרבה ראיות לכאורה דלא כדבריו ואכ"מ].

ומה שכתב הריטב"א טעם אחר לא קשה כלל שמה שמבואר הוא דסה"כ מנ"ל דבעינן קייץ, אבל יש לדעת מה הטעם בזה, וע"ז חידש הטעם שהוא טעות, ואין רוצה בהם, והנה נראה שזה תלוי במה שדנו האחרונים בראיית הגמרא מפדה"ב שאמר ר' יוסף מנא אמינא לה שצריך שומא מהא דתנן מפדה"ב דאף ששוה העגל בלא קייץ לא מועיל, באיזה לשון בר' יוסף הראיה, ולפנינו בתוס' איתא שהראיה ללישנא קמא, ופירש המהרש"א הטעם שכיוון שידוע ששיעור פדה"ב בחמש סלעים הוי כאומר לכהן שהוא שווה כן וממילא הוי חמשין ושוו חמשין, אבל ללשון השני שצריך לשום אפילו בלא קייץ, א"א להוכיח משום שכאן הוא קייץ. (ע"ש מה שכתב עוד בזה).

והנה החזו"א סימן קמח נחלק עליו וכתב שיש להגיה בדברי התוס' ללישנא בתרא מייתי ראייה, שללישנא קמא שהנידון בגמירת דעת, בפדה"ב צריך להועיל אף לר' יוסף שלא בעינן בכהן גמר דין, שא"צ לפעול כלום.

והנה למעיין בתוס' הרא"ש מפורש שם כמהרש"א ז"ל וכגירסא דלפנינו ולמדנו בדברי התוס' שגם בפדה"ב יש חסרון הרא"ש מפורש של גמ"ד, ולפי זה אפשר לפרש שגם ללישנא בתרא החסרון הוא משום דעת, אבל אליבא דחזו"א, מוכרח שהוא גזה"כ דבעינן קייץ ולא מהאי טעמא דבעינן דעת.

ז. כתב בספר נתיבות המשפט סי' ר"ג ס"ק א', דמהא דמבואר בסוגיין דאיתתא לא בקיאה בשומא, יש לדייק שגברא בקי בשומא והתפלא לפ"ז על הסמ"ע שם, ע"ש בדבריו. ולכ' מילתא דפשיטא ליה למרן ז"ל, תלויה במה שכתבנו, דאם נפרש כהחזו"א שהראיה ללישנא בתרא, י"ל דזה באמת הטעם שאין ראייה ללישנא קמא, משום דגברא בקי בשומא, אבל למה

תשורה משמחת הנישואין של גדלי' וחי' מושקא הרץ

שמבואר בתוס' הרא"ש שהאמת במהרש"א, וכמו שהוא לפנינו בתוס' הרי מפורש שהגמרא נקטה שגם גברא לא בקי בשומא.

קצת יש לדחות שכן נקטנו רק בהו"א שסרנו שיש ראייה מהתם, אבל בפשטות ל"נ שיש חזרה בזה, ומיהו בשיטה לא נודע למי כ' בראיית הגמרא דלעיל מעבד שהוא רק ל"ב. דכיון דאיירי בגברא, הרי הם בקיאים בשומא וזה מתאים לדעת הנתה"מ. אמנם יכול הנתה"מ לדון שלמאי דקיי"ל כרבה הטעם משום דנקטנו שכולם בקיאים בשומא, אלא שבריטב"א שהבאנו נ' שלא בזה המחלוקת אלא דרבה סובר, שאע"פ שאין חושבת בליבה שבכל אופן מסכימה להתקדש.

ב.

בענין שלא לשמה בקרבן ציבור

איתא בתוספתא פסחים (פ"ה) חטאת הציבור ששחטה שלא לשמה בשבת יקטיר אימורין לערב עיי"ש. ותמוה ממנ"פ, אם שלא לשמו פוסל בצבור א"כ למה יקטיר לערב הלא פסולין הם ולמה יעלו, ואם בצבור אין פוסל דלשל"ש, א"כ חטאת כשירה היא כמצותה דעלה לשם חובה ויקטיר אימורין בשבת כדאיתא בפסחים ס"ח ע"ב אמר רבי שמעון בא וראה כמה חביבין מצוה בשעתה שהרי הקטר חלבים ואימוארין כו' אין ממתנין להם עד שתחשך.

והרמב"ם פ"ב משגגות השוחט קרבן ציבור בשבת של"ש הרי זה חייב חטאת ומקטיר אימורים לערב עכ"ל, מבואר דשינה הרמב"ם ז"ל הלשון מחטאת לקרבן ציבור סתם, וברור דבחיבורו אזל לטעמי' בפרק ט"ו מפסוהמ"ק דגם בקרבן ציבור פוסל של"ש, ע"כ בחטאת דפסול לגמרי כדין חטאת יחיד ששחטה של"ש ופסול, לכן לא יקטיר האימורין לערב, אבל שאר קרבנות ציבור דאם שחטן שלא לשמן כשרין ולא עלו לבעלים לחובה כדין יחיד כדאיתא במשנה בזבחים, דכל הזבחים וכו' כשרין אלא שלא עלו לבעלים לחובה חוץ מפסח וחטאת, לכן חייב חטאת דלא עלו לבעלים לשם חובה וכיון שהם כשרין יקטיר האימורין לערב, אבל התוס' דמזכיר בפירוש חטאת ציבור קשה כדלעיל.

והנה בפירוש המשניות להרמב"ם במשנה בתחילת זבחים אי': וממה שאמר לבעלים תבין, שאינו מדבר אלא על הקרבנות שיש להם בעלים ידועים, אמנם קרבנות ציבור אין פוסלות אותן שחיטה שלא לשמן, שכך אמרו חז"ל קרבנות הציבור סכין מושכתן לכמות שהן עכ"ל.

משמע מדבריו שאפילו בחטאת כשר של"ש יכול להיות שמקורו מהתוספתא דפסחים הנ"ל.

תשורה משמחת הנישואין של גדלי' וחי' מושקא הרץ

רואים בזה שהרמב"ם בחבורו חסר ממה שפי' בהמשנה אבל צריך להבין את התוספתא גם לפי פי' הרמב"ם בהמשנה למה יקטיר האימואים דוקא לערב הלא אין פסול שלא לשמה בחטאת ציבור דסכין מושכתן למה שהן.

ובאמת קשה לפיה"מ להרמב"ם מהך דזבחים (ד') דשיניו קודש ישנו בציבור כביחיד, וגם קשה מדברי התו"כ פ' ויקרא גבי פר העלם דבר, חטאת הקהל הוא דפסול של"ש עיי"ש מובא בתוס' ד"ה בזבחים (ח') עיי"ש, ומוכח להדיא דגם בקרבן ציבור פוסל של"ש.

ומזה ראי' להמג"א בזית רענן (ויקרא) דתמה ל"ל קרא לפסול בפר העלם דבר למה לא נילוף משאר חטאות, ולהנ"ל הרי אצטריך קרא משום דהוי ק"צ, ועי' בראב"ד בתו"כ פר' ויקרא דגריס שם פרט לשרפו של"ש, ותמה דשריפה לא עדיף מהקטרה דכשר של"ש, וכתב לפרש דקאי לענין לטמא בגדים להשורפן דאם נעשה בו מעשה של"ש דינו כנשרף מחמת פסול ואינו מטמא בגדים, ודחה דלמא נקט פסול זה דשל"ש דוקא עיין שם, ולהנ"ל טובה קמ"ל, דיש בפר העלם דבר פסול דשל"ש אע"ג דהיא ק"צ, אך יקשה מזה להרב"ם בפיהמ"ש.

ויש לעורר עוד בדברי הירושלמי (יומא פ"א ה"א) דבעי: מילואים מה היו, קרבן יחיד או קרבן ציבור ופשיט ממה דכתיב ויסמכו את ידיהם הדא אמרה קרבן יחיד, ופריך והתניא ק"ץ עיי"ש, ולפי הפיה"מ הנ"ל יקשה למה לא פשיט ממשנה מפורשת במנחות: וכן איל המילואים וכו' ששחטן שלא לשמן לא קדש הלחם עיי"ש, ואם הוי קרבן ציבור שפיר יקדש הלחם, ועיי"ש בפירוש הרע"ב (פ"ז דמנחות מ"ג) דכתב: וכן איל המילואים כו' כקרבן יחיד הם חשובים, וברור משום דאזיל לטעמו בריש זבחים דמפרש דק"ץ גם של"ש עלה לשם חובה כפי' המשניות להרמב"ם, ואין להקשות בזה למאי דאי' בתוס' מעילה (י"ד ד"ה מונין) דכמו בקרבן יחיד לא אמרינן לב בי"ד מתנה עליהן, כן ביחיד המוסר לצבור לא אמרינן לב בי"ד מתנה עיי"ש, ומשמע מדברי תוס' אלו שלענין לב בי"ד מתנה בעינן תרווייהו מקדיש ומכפר, וע"ב אף דיחיד המוסר לצבור נעשה ק"ץ כדאי' בר"ה ז' ובב"מ קי"ח מ"מ כיון דחסר תנאי דמקדיש שאינו דציבור לא אמרינן לב בי"ד מתנה,

תולדות הרה"ג ר' גדלי' הרץ ז"ל

ולפי"ז יש לדון גם להיפוך, היכא דנדבו צבור ומסרו ליחיד דמקדיש צבור ומתכפר יחיד, לא אמרינן לב ב"ד מתנה, ובזה יש ליישב הירושלמי דהרי הטעם דבק"ץ כשר שלא לשמן הוא כדאמר בזבחים דסכין מושכתן למה שהן עיי"ש משום דלב ב"ד מתנה, ולכן שפיר פוסל במילואים של"ש דהרי אמר בירוש' (יומא פ"א ה"א) דבמילואים נתנדבו צבור ומסרו להם א"כ הוי מתכפר יחיד ולא אמרינן בזה לב ב"ד מתנה, ועי' במנחות אמר רב מנחת עומר שנקמצה של"ש פסולה הואיל ובא להתיר ולא התירא ורבא אמר כשרה שאין מחשבה פוסלת אלא בדבר הראוי לעבודה וקשה לדעת הרמב"ם דהרי עומר ק"ץ ואינו פוסל כלל של"ש.

והנה בס' מראה כהן (ריש זבחים) בל' הרמב"ם בפ"י המשניות קרבנות הציבור אין פוסלות אותן שחיטה שלא לשמן כו' לא פסול. אבל בשאר עבודות דל"ש סכין מושכתן גם בציבור פוסל של"ש, לפי דבריו מיושב הך דזבחים (ד') דשינוי קודש ישנו בציבור כביחיד בשאר עבודות עיי"ש, ובזה יתיישב גם הך דתו"כ גבי פר העלם דבר של ציבור לגי' הראב"ד פרט לשורפו של"ש וכפירושו ז"ל דהי' מעשה של"ש, ולהנ"ל יתכן בשאר עבודות, אולם בהך דאיל המילואים דמנחות ע"א דתני ששחטן יוקשה, אבל לפי מה שכתבתי לעיל מתורץ משם דמסרן ליחיד, וכן בהך דמנחות ד' במנחת אומר שקמצה של"ש בקמיצה כנגד שחיטה קשה דבציבור בשחיטה הרי לא פסול לפי פיה"מ להרמב"ם.

ויש לאמר דתליא בפירוש סכין מושכתן וכו', לכאורא בפשוטו היא כדאמר ביורשלמי שקלים פרק ד' ה"ג: שניא הוא שאין קרבנות ציבור נקבעין אלא בשחיטא עיי"ש וביורשלמי נזיר פ"ד: אינה נמסרת לגבוה אלא בשחיטה עיי"ש ולכן כיון דאז הוא עבודה ראשונה שנקבע הקרבן, לב ב"ד מתנה עליהן שתהי' עבודה ראשונה מושכתן למה שהן, ושוב זהו רק בשחיטה ולא בשאר עבודות:

ויש לפרש: עוד דסכין מושכתן בדוקא נקט סכין, למאי דאמר במנחות סכין אלים מכלי שרת, ומקדש גם שלא מדעת עיי"ש, ולכן מהני בזה ב"ד מתנה גם נגד דעת הכהן המחשב שלא לשמה, דקדושת הסכין אלים למושכו שלא מדעת, וכל זה בסכין, אבל גם עבודה ראשונה אינה קובעת לומר לב ב"ד מתנה גם נגד כהן המחשב, וממילא במנחות ד' שמדובר

תשורה משמחת הנישואין של גדלי' וחי' מושקא הרץ

בקמיצה תלוי בכ' פי' אלו, אם נגיד דסכין מושכתן מצד קדושת סכין, שוב בקמיצה הגם שהיא כנגד שחיטה אבל אין קדושת סכין דמקדש שלא מדעת לכן פסול של"ש אף בצבור, ואם נימא דשחיטה דהיא עבודה ראשונה מושכתן, שוב גם במנחה דאמרינן בה לב בי"ד מתנה קמיצה דהיא עבודה ראשונה מושכתן. ובעו"ש למנחו' כתב בפשיטות דבעומר דליכא סכין לא אמרינן מושכתן למה שהן. ובטח כוונתו כפי שכתבת'.

ועכשיו נבוא לתרץ הקושיא על התוספתא, דממנ"פ אם של"ש פוסל בצבור א"כ למה יקטיר לערב האימורין הלא פסולין הם, ואם אין בצבור פסול דשל"ש א"כ חטאת כשירה כמצותה ויקטיר האימורין בשבת. והנה כפי' סכין מושכתן ע"י לב בי"ד מתנה יש כ' פי', א' כפי דמשמע בתוספות ו' שמביא בשם הערוך שאין קביעות בקרבן ציבור רק בשעת השחיטה ותלוי בדעת בית דין, שבאם שחשב על עולת ציבור שיהיה במוספין שיחול למחשבה זו למוספין, הגם שהיתה צריכה להועיל לקרבן אחר, ולכן אין בו פסול קרבן של"ש כי אז חל עלי' הקביעות של הקרבן כפי מה שחושב בשעת השחיטה דכך מתנין לב בי"ד דהיינו דחל עלי' המחשבה דעולה להקרבן שחשב, אבל אפשר גם לפרש סכין מושכתן וכו' שחל עלי' הקרבן שצריך להקריב, והגם שחשב לשם קרבן אחר דסכים מושכתן למה שהן נגד דעת הכהן המחשבה לקרבן אחר כפי שהבאתי לעי"ל ממנחות ע"ח, דסכין אלים מכלי שרת ומקדש גם שלא מדעת, עיי"ש:

אמנם יש לחקור באיסור דשל"ש דאסור לחשב הקדשים דלפינן מקרא דלא יחשב (כדאיתא ברש"י בזבחים ב' ד"ה ונדבה מי שרי לשנויי בה), אם האיסור הוא מצד חסרון הלשמה בחיוב, או דגם מחשבתו שלא לשמה היא מחשבה הפוסלת בעצם לא מצד חסרון רק בעצמה, ולכארה מרש"י הנ"ל משמע דאיסור מחשב בקדשים של"ש אין הענין משום דחסר לשמה המכשרת, כעין דמצינו לשמה בס"ת וציצית דשם בוודאי ליכא שום פסול במחשבה שלא לשמה, רק זה דנחסר דין מחשבה לשמה המכשרת, אבל בקדשים אם נימא הכי מנלן בשלא לשמה לאו דלא יחשב, כיון דלאו זה נאמר במחשבת פיגול וחוף למקומו שהם מחשבות הפוסלות, אבל מחשבות שלא לשמ הרי אינה פוסלת מצד עצמו רק משום חסרון הלשמה, וא"כ מוכח לשיטת רש"י ז"ל גדם מחשבה שלא לשמה היא מחשבה הפוסלת מצד עצמה, ומש"ה היא בכלל לאו לא יחשב, אולם בתוס' מנחות מ"ב ד"ה

תולדות הרה"ג ר' גדלי' הרץ ז"ל

מ"ט מבואר דהתוס' מדמה לשמה דציצית להלשמה דקדשים ונראה פשוט די"ל דתרוויהו איתנהו ביה, דנהי דיש דין במחשבה לפסול שלא לשמה, מ"מ יש כאן דין דבעי לשמה או סתמא דכלשמה דמי, וכשחשב שלא לשמה יש כאן פסול חסרון דלשמה ומחשבה זו דלשמה דמי לציצית.

ונראה דראיית התוס' מהא דאמר בזבחים מ"ו חטאת ששחטה לשם חולין כשר ואינו מרצה עיי"ש משום דלאו מינה לא מחריב בה, ולכאורה לאו מינה לא מחריב, א"כ הרי הוא כאילו לא חישוב כלל, ואמאי לא מרצה, משמע מזה הגם דאין מחשבת חולין פוסלת משום דלאו מינה, מ"מ מהני עכ"פ לסלק מחשבת לשמה וכשחסר לשמה בחיוב אינה מרצה.

ובזה מתורץ התוספתא, דהגם דחטאת ציבור אינה פוסלת של"ש משום דסכין מושכתן למה שהן, אבל חסר דלשמה בחיוב ומעכב הריצוי והר"ז כשוחט חטאת לשם חולין הגם דאינה מחשבה הפוסלת אבל חסר מחשבת לשמה דמכשרת, וכמו"כ בחטאת ציבור דנהי דלא פוסל בזה מחשבת שלא לשמה דלא מהני מחשבתו ליפסל, אבל מ"מ חיסר הכהן דין מחשבה לשמה לכן אינו מרצה וחייב חטאת אם שוחטה בשבת ויקטיר האימורים לערב, וזה דמשמע מפירוש המשניות דעולה לחובה ומרצה, משום דשם מדבר בכל הקרבנות ציבור דביחיד כשר ואינו עולה לבעלים לשם חובה, א"כ בציבור נחתינן חד דרגא ועולה אפי' לחובה, כי רואים דהשלמה בשאר קרבנות שונה מהשלמה בחטאת, וי"ל דבציבור דאין על המחשבה דין לפסול שוב ליכא בזה החסרון מחשבה המכשרת, דרק בחטאת דביחיד פוסל של"ש רואים מזה דדין לשמה היא בחיוב, ואם חשב פסול, אז בציבור הגם דסכין מושכתן וכו' מהני רק שלא יהיה שלא לשמה, אבל הלשמה חסר ולכן אינה עולה לחובה.

ובקרבן אורה בריש זבחים כתב בפשיטות דנחתינן חד דרגא, דבעולות ציבור, דבעלמא כשר ולא עלה לחובה בציבור עלו לשם חובה ובחטאת, דביחיד פסול, בציבור כשר ולא עלו עיי"ש, וכן איתא בשפ"א בריש זבחים לפי דעתי הטעם כפי שבארנו ע"כ.

